

VANTAAN VARHAISKASVATUS- SUUNNITELMA

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET

Opetushallitus 18.10.2016

VANTAAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Opetuslautakunta 15.5.2017

3/2018

Päivitetty opetuslautakunnassa 12.2.2018.

Vantaan kaupunki
Sivistystoimi, varhaiskasvatus

Kannen kuva: Isonmännyn päiväkoti, Aino
Takakannen kuva: Näättäpuiston päiväkoti, Jänöt

**VARHAISKASVATUS-
SUUNNITELMAN
PERUSTEET**

Opetushallitus 18.10.2016

**VANTAAN
VARHAISKASVATUS-
SUUNNITELMA**

Opetuslautakunta 15.5.2017

ELÄINLASTEN PÄIVÄKOTI

Olipa kerran pieni siili, joka halusi päästä päiväkotiin, mutta hän ei tiennyt minkälaista siellä oli. Se näkee yhen sammakon, ja siili menee sen päiväkotiin. Ja sitten sitä siiliä vähän ujustuttaa, kun se menee siihen päiväkotiin. Ja sitten kun se tottuu siihen, se haluais olla siellä melkein aina.

Satuilija Sammakko luki siellä satuja aina, kun sen nimi oli Satuilija Sammakko. Se voi lukea aina satuja kaikille, kun on satuhetki. Se myös kertoo aina siitä miten siellä ollaan ja miten siellä käyttäydytään. Aamulla siellä leikitään ja käydään jumpassa. Jumppasalissa leikitään banaanihippaa, peiliä ja puolapuissa kiivetään. Ulkona tehdään hiekkakakkuja. Ulkona on lapioita, ämpäreitä ja leikkiastioita. Sitten siellä on jalkapallokenttä ja sählykenttä. Ulkona voi mennä myös uimaan, kun siellä on uima-allas.

Ruokana siellä on makaronilaatikkoo ja kinkkukiusausta, sitten uunimakkaraa ja perunamuusia. Siellä on aina terveellistä ruokaa, ja joskus kun on synttärit, siellä on herkkuja. Siellä saa aina myös ketsuppia ja sinappia.

Ruoan jälkeen jotkut lähtee kotiin ja sit jotkut lähtee lepäämään. Siellä on kerrossängyt ja joillakin on sellaiset ihan omat sängyt, missä on vaan pelkkä yks kerros.

Aikuiset hoitaa niitä lapsia. Niillä on sellaiset pöydät, missä on yks aikuinen ja muut on lapsia siin pöydässä. Aikuiset on kilttejä ja ne huolehtii lapsista. Ne huolehtii, ettei kukaan lapsi tee mitään pahaa toiselle lapselle. Tai sitte jos joku lapsi ei huomaa, että siellä menee auto ja sit se melkein menee sinne autotielle. Aikuisten pitää olla kilttejä ja kivoja ja välillä saa hermostua, jos joku lapsi ei tottele.

Päiväunien jälkeen syödään välipaa ja sit leikitään ja sit lähetään ulos ja sit kaikkia tullaan hakemaan kotiin. Kaikilla on kavereita ja siilikin saa ystäviä siellä. Nyt siili uskaltaa lähteä uuteen päiväkotiin ja sammakko lupaa olla siilin kaveri.

Tämän tarinan satuili Ilvespuiston päiväkodin 5-vuotiaat Kultahiput

Sisältö

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.....	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	3
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	9
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	9
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	12
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	13
2.4 Arvoperusta	15
2.5 Oppimiskäsitys.....	17
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	18
2.7 Laaja-alainen osaaminen	19
Ajattelu ja oppiminen	20
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	21
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	22
Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	23
Osallistuminen ja vaikuttaminen	24
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	25
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	26
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	27
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	28
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	29
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	30
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	31
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	32
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	34
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	34
Monialainen yhteistyö.....	36
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	38
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	38
4.2 Pedagoginen dokumentointi	39
4.3 Monipuoliset työtavat	41

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	43
4.5 Oppimisen alueet	44
Kielten rikas maailma	45
Ilmaisun monet muodot.....	47
Minä ja meidän yhteisömme.....	49
Tutkin ja toimin ympäristössäni	51
Kasvan, liikun ja kehityn	53
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	55
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	58
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.....	60
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	60
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana.....	61
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	62
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	66
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen	67
perustuva varhaiskasvatus	67
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	68
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	68

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksen lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on

¹ Varhaiskasvatustilain (36/1973)

² Perusopetuslaki (628/1998) 26 a § (1040/2014)

³ Varhaiskasvatustilain 1 § (580/2015)

⁴ Varhaiskasvatustilain 9 § (580/2015)

myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai muuta palvelun tuottajaa (julkinen tai yksityinen)⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa⁶. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskivaksi (päiväkoti, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suo-

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 15-26 § (909/2012)

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 b § (580/2015)

menkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman perustana on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 (Opetushallitus). Vantaalla varhaiskasvatussuunnitelma koostuu Opetushallituksen laatimista valtakunnallisista Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista sekä paikallisesti laaditusta Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmasta 2017. Tämä Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen- ja ruotsinkielellä.

Vantaan varhaiskasvatuksen omat linjaukset ja painotukset on esitetty tässä asiakirjassa sinisellä pohjalla. Opetuslautakunta hyväksyy Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman. Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt laativat Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta omat vuosittaiset toimintasuunnitelmansa.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa on tehty yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa. Eri tavoin kerätyt ajatukset, mielipiteet ja palautteet on otettu huomioon paikallisia osioita työstettäessä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on osallistunut varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen yksiköissä käytyjen teemallisten pedagogisten keskustelujen kautta. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on ollut ns. vasuvastaava-työpari (päiväkodin johtaja ja lastentarhanopettaja), jotka ovat koordinoineet työskentelyä yksiköissään.

Varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset osallistuivat varhaiskasvatussuunnitelman tekoon päiväkodissa tehtyjen tehtävien kautta. Lasten huoltajilla oli mahdollisuus osallistua Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen kahden kyselyn kautta, sekä toimintayksiköiden omien rakenteiden kautta.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa työstettiin myös varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneiden kanssa. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmatyöllä oli ohjausryhmä, johon kuuluivat edustajat opetuslautakunnasta, ruotsinkielisten palvelujen tulosalueelta, perusopetuksesta, kulttuuri-, liikunta- ja kirjastopalveluista sosiaali- ja terveystoimesta, yksityisestä varhaiskasvatuksesta, ammattijärjestöistä sekä Vantaan vanhempainyhdistysten alueyhdistyksestä (VANVARY). Ohjausryhmän lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmaan tehtiin kirjaus yhteistyössä kulttuuri-, liikunta- ja kirjastopalvelujen sekä sosiaali- ja terveystoimen kanssa.

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom. (875/1981)

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 9 b § (580/2015)

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutuminen ja arviointi

Vuosittain vaihtuvat arvioinnin kohteet valitaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Kaupunkitasoisesti varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan varhaiskasvatuksen henkilöstölle, päiväkodin johtajille ja huoltajille suunnatuilla kyselyillä. Lasten näkemyksiä selvitetään lapsiryhmissä erilaisin menetelmin, erimerkiksi haastatteluin. Arviointitietoa kerätään myös varhaiskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishankkeiden avulla. Vantaalla käytetään lisäksi Kehittävä palaute -mallia varhaiskasvatuksen reaaliaikaisen toimintatiedon keräämisessä ja arvioinnissa. Tulosten pohjalta kehitetään varhaiskasvatuksen sisältöjä, menetelmiä ja toimintaa.

Varhaiskasvatusta toteutetaan lapsiryhmissä Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman (15.5.2017) sekä toimintayksikkö- ja lapsiryhmätason suunnitelmien pohjalta. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa henkilöstö laatii toimintakauden alussa toimintayksikön toimintasuunnitelman, jonka toteutusta he arvioivat kaksi kertaa vuodessa. Varhaiskasvatuspäällikkö hyväksyy toimintayksiköiden toimintasuunnitelmat. Lapsiryhmän henkilöstö suunnittelee ja arvioi varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ryhmän toimintasuunnitelmassa toimintavuoden aikana. Päiväkodin johtaja hyväksyy lapsiryhmien toimintasuunnitelmat. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi säännöllisesti omaa osaamistaan ja kehittymistarpeitaan itsearviointina sekä yksilönä että tiiminä ja yhdessä päiväkodin johtajan kanssa. Yksityisissä päiväkodeissa laaditaan toimintayksikön toimintasuunnitelma, jonka hyväksyy yksityisestä varhaiskasvatuksesta vastaava varhaiskasvatuspäällikkö.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma on huoltajien ja muiden sidosryhmien luettavissa Vantaan nettisivuilla. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin tulevien muutosten pohjalta. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään paikallisten olosuhteiden muuttuessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua paikallisen, kuntatasoisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen aina, kun sitä uudistetaan tai päivitetään.

Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt vastaavat siitä, että huoltajat ovat tietoisia käytössä olevasta varhaiskasvatussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta toimintasuunnitelmasta sekä niiden sisällöstä. Huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja arviointiin sekä toimintayksikkö- että lapsiryhmätasolla vähintään kaksi kertaa vuodessa. Toimintayksiköt voivat itse valita luontevan tavan huoltajien kanssa työskentelyyn. Erityistä huomiota tulee kiinnittää huoltajien tasavertaisen osallistumismahdollisuuden toteutumiseen. Tarvittaessa käytetään myös tulkkia huoltajien osallistumisen mahdollistamiseksi.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹². Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivä-

¹² Varhaiskasvatuslaki 7 a § (580/2015)

hoidossa. Henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus¹³. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään lastentarhanopettajan asiantuntijuutta¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia (luku 4.2) käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen¹⁵ (luku 5.4). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa päiväkotitai perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.¹⁷ Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta¹⁸. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma

¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 a § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 a §

¹⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 a §

¹⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 19

- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Vantaalla

Vantaalla lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kaikille lapsille päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä ryhmäperhepäivähoidossa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan mahdollisimman pian, kun lapsi on aloittanut varhaiskasvatuksessa. Ennen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa henkilöstöllä tulee olla havainnointitietoa lapsesta sekä kokemusta lapsen kanssa toimimisesta. Jokaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään yhdessä huoltajien kanssa syksyllä uuden toimintakauden alussa, riippumatta siitä, milloin se on alun perin laadittu.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on lapsuutta arvostava ja lasta kannatteleva positiivinen työväline, jossa huoltajat ja kasvattajatiimi tukevat yhteistyössä lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista lapsen osallisuus huomioiden. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on ohjata ja suunnata kasvattajien pedagogista työtä ja ammatillisuutta sekä tukea huoltajia kasvatustehtävässä.

Ennen varhaiskasvatuskeskustelua lasta havainnoidaan ja kaikkien kasvattajatiimin jäsenten havainnot huomioidaan keskustelun suunnittelussa. Kaikkien lasten varhaiskasvatussuunnitelmat käsitellään kasvattajatiimissä myös keskustelun jälkeen. Vantaalla päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatii ja keskustelun huoltajien kanssa käy lastentarhanopettaja. Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa käytetään esimiehenä toimivan päiväkodin johtajan asiantuntijuutta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ovat tärkeä osa varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistä arviointia. Huoltajan havainnot lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat tärkeitä ja ne tulee ottaa huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja kirjattaessa. Huoltajien tekemää arviointia ja palautetta tulee käyttää pedagogisesti osana lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelua. Lapselle tarjotaan mahdollisuus osallistua oman varhaiskasvatussuunnitelman tekoon ikään ja taitoihinsa sopivalla tavalla.

Ryhmän toimintasuunnitelmaa laadittaessa ja arvioitaessa tulee ottaa huomioon ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet ja sisällöt.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.¹⁹ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁰.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²¹. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²².

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä²³. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä²⁴. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja²⁵.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja päivähoitosta annettuun asetukseen²⁶ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta²⁷ sekä hallintolakia²⁸ ja lakia viran-

¹⁹ Varhaiskasvatustilain 11 § 1. mom. (580/2015)

²⁰ Varhaiskasvatustilain 11 b § (1290/1999)

²¹ Varhaiskasvatustilain 10 § (909/2012)

²² Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) 3 § ja Varhaiskasvatustilain 1 ja 10 §

²³ Varhaiskasvatustilain 11 § 2 mom.

²⁴ Varhaiskasvatustilain 2 a §:n (580/2015) 6. kohta

²⁵ Varhaiskasvatustilain 4 a § (909/2012) 2. mom.

²⁶ Asetus lasten päivähoitosta (239/1973)

²⁷ Sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

²⁸ Hallintolain (434/2003)

omaisen toiminnan julkisuudesta²⁹. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁰. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³¹, tasa-arvolaki³², Euroopan ihmisoikeussopimus³³, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁴, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁵, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista³⁶ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet³⁷. Varhaiskasvatusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain³⁸ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

²⁹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom. ja 19 §

³¹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³² Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

³³ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁵ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

³⁶ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

³⁷ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

³⁸ Varhaiskasvatuslaki 2 a §

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.³⁹

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁰. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴¹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä⁴². Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä⁴³ ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen⁴⁴. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.⁴⁵ Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁴⁶.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen Vantaalla

Vantaalla kunnallista varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa, perhepäivähoitona sekä avoimena varhaiskasvatustoimintana, johon kuuluvat kerhotoiminta, avoimet päiväkodit ja asukaspuistot.

Yksityistä varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa sekä perhepäivähoitona. Vantaalla yksityisen päiväkotien ja ryhmäperhepäiväkotien valvonnasta ja ohjauksesta

³⁹ Varhaiskasvatuslaki (108/2016) 11, 11 a ja 11 b § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11a ja 11 b §, perustelut s. 37-45

⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 6 § (580/2015)

⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 2 b § (580/2015)

⁴² Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) 7-8, 10, 15-16 § ja Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 3 ja 8 §

⁴³ Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

⁴⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 6 §, perustelut s. 17

⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 11 e § (580/2015)

⁴⁶ Sosiaalihuoltolaki 35 § ja Lastensuojelulaki 25 ja 25 a § (88/2010 ja 1302/2014)

vastaavat varhaiskasvatuspäällikkö ja varhaiskasvatuksen asiantuntija. Yksityisten perhepäivähoitajien valvonnasta ja ohjauksesta vastaavat lisäksi alueella sovitut päiväkodin johtajat.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana⁴⁷. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua.⁴⁸ Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.⁴⁹

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁰. Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus⁵¹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta⁵². Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 11 a § (108/2016), 11 b § (1290/1999) ja 11 c § (909/2012), Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 22, 37-45

⁴⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 42

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 5 § (108/2016) ja 5 a § (580/2015)

⁵¹ Asetus lasten päivähoitosta 6 § (806/1992) 4 mom. (1282/2015)

⁵² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 7 a §

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatus voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Vantaalla

Vantaalla varhaiskasvatusta annetaan päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä kerhotoiminnassa, avoimissa päiväkodeissa ja asukaspuistoissa. Päiväkoteja, ryhmäperhepäiväkoteja ja perhepäivähoitajia on sekä kunnallisia että yksityisiä. Varhaiskasvatuksen toimintamuotojen kesken tehdään luontevaa, eri toimintamuotojen tarpeiden mukaista toiminnallista yhteistyötä. Vantaan varhaiskasvatuksen palveluja kehitetään yhdessä perheiden kanssa palvelumuotoilun avulla.

Kaikissa varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa noudatetaan soveltuvin osin Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet toteutuvat laajimmin päivittäisessä, päiväkodissa tapahtuvassa varhaiskasvatuksessa. Perhepäivähoidossa noudatetaan Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi Vantaan perhepäivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmaa perhepäivähoitajan työn käsikirjana. Yksityiset palveluntuottajat noudattavat Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa määritellyin osin sekä halutessaan omaa täydentävää varhaiskasvatussuunnitelmaansa.

Vantaalla järjestetään kerhotoimintaa pääsääntöisesti 2,5-5-vuotiaille lapsille. Kerhojen toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Vantaalla on myös avoimia päiväkoteja ja asukaspuistoja, joiden toimintaan lapset voivat osallistua yhdessä huoltajan kanssa. Kaikista avoimen varhaiskasvatuksen palveluista on laadittu palvelukuvaukset, joita päivitetään säännöllisesti.

Vantaalla päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin ja moniammatillisin toimintamuoto. Vantaalla kunnallisissa päiväkodeissa työskentelee lastentarhanopettajia, erityislastentarhanopettajia, lastenhoitajia, resurssierityislastentarhanopettajia, taidepedagogeja, kasvun ja oppimisen tuen lastenhoitajia sekä avustajia. Ryhmän henkilöstön työvuorot ja vastuut suunnitellaan pedagogisesta näkökulmasta lapsiryhmän ja toimintayksikön tarpeita vastaavaksi. Lastentarhanopettajan vastuut tulee olla määriteltynä toimintayksiköissä ja tiimin työnjaosta tulee sopia. Lastentarhanopettaja tai erityislastentarhanopettaja vastaa lapsiryhmän varhaiskasvatuksen suunnittelun ja arvioinnin kokonaisuuden toteutumisesta. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen valmistaudutaan yhdessä koko tiimin henkilöstön kesken. Jokaisessa toimintayksikössä on säännölliset kokous- ja kehittämisrakenteet. Yksi kehittämisrakenteista on päiväkodin johtajan johdolla tapahtuva lastentarhanopettajien säännöllinen kokoontuminen pedagogiikan kehittämiseksi.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henki-

löstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁵³.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁵⁴

Varhaiskasvatus osana kasvun ja oppimisen polkua Vantaalla

Vantaalla on varhaiskasvatuksen aloittamisen malli, jota noudatetaan kaikissa kunnallisissa toimintayksiköissä. Yhtenäisen aloittamisen mallin tavoitteena on käynnistää hyvä yhteistyö huoltajien kanssa, tukea lapsen siirtymistä kotihoidosta varhaiskasvatukseen sekä varmistaa tasalaatuinen aloitus jokaiselle Vantaan varhaiskasvatukseen tulevalle lapselle. Toimintamallissa on kuvattu, mitä otetaan huomioon, kun perhe hakee varhaiskasvatuspaikkaa, tutustumisen ja pehmeän laskun käytännöt sekä varsinaiseen aloittamiseen liittyviä hyviä käytäntöjä. Varhaiskasvatuksen aloituksen toimintamalli löytyy henkilöstön intranetistä Avaimesta. Eri kieli- ja kulttuuritaustaa olevien perheiden kanssa täytetään lisäksi Alkukeskustelu monikielisten ja -kulttuuristen lasten vanhempien kanssa -lomake.

Lapsen vaihtaessa ryhmää toimintayksikön sisällä, kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että lapsella on mahdollisuuksia tutustua uuteen ryhmään etukäteen. Lapsen vaihtaessa ryhmää tai toimintayksikköä, edellisen ryhmän henkilökunta vastaa siitä, että tarvittavat tiedot lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta siirtyvät uuteen ryhmään tai uuteen toimintayksikköön. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat siirretään huoltajan kanssa keskustellen uuteen ryhmään tai ne lähetetään postitse uuteen toimintayksikköön. Kunnallisen varhaiskasvatuksen sisällä suunnitelmat voidaan siirtää myös ilman huoltajan lupaa ja toiseen kuntaan tai yksityiseen varhaiskasvatukseen siirrettäessä huoltajan luvalla. Lapsen siirtyessä pois Vantaan

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 5. kohta

⁵⁴ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 ja 17 §

varhaiskasvatuksesta, alkuperäiset suunnitelmat lähetetään varhaiskasvatustoimistoon arkistoitavaksi ohjeen mukaan. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä salassapidosta ja tiedonsiirrosta.

Tulevan lukuvuoden esiopetuksen lapsille järjestetään kevään aikana yhteistä toimintaa ja mahdollisia vierailuja esiopetusryhmään. Lisäksi jokaisessa esiopetusta antavassa päiväkodissa järjestetään keväällä tutustumispäivä huoltajille ja lapsille.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁵⁵, varhaiskasvatustilain⁵⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁵⁷.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁵⁸

⁵⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁵⁶ Varhaiskasvatustilain 2 a, 2 b, 7 a ja 7 b §

⁵⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁵⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen näkemyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatussyhteistyölle⁵⁹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Vantaan varhaiskasvatuksen arvoperusta

Vantaan varhaiskasvatus perustuu kaupungin arvoihin, joita ovat innovatiivisuus, kestävä kehitys ja yhteisöllisyys.

Innovatiivisuus näkyy varhaiskasvatuksessa rohkaisevana, myönteisenä ja osallistavana toimintatapana ja -kulttuurina. Toimintaa arvioidaan ja suunnitellaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa. Henkilöstöllä on myönteinen asenne itsensä ja oman työnsä kehittämiseen. Erilaisiin uusiin kokeiluihin ja arjen innovaatioihin kannustetaan ja niitä arvostetaan. Osaamista ja hyvinä käytäntöjä jaetaan erilaisissa foorumeissa.

Kestävä kehityksen ulottuvuudet Vantaan varhaiskasvatuksessa ovat kulttuurinen, sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen. Kulttuurinen ulottuvuus näkyy aitona monimuotoisuutena, jossa erilaisia kulttuureita arvostetaan ja niistä halutaan oppia lisää. Suomalaista kulttuuriperinnettä halutaan säilyttää ja edistää sekä rinnalla oppia uutta ryhmän ja lähiympäristön kulttuureista. Sosiaalinen ulottuvuus näkyy hyvinvointia edistävänä vuorovaikutuksellisenä toimintakulttuurina varhaiskasvatuksessa. Lapsille pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet sekä hyvä ryhmähenki merkitsevät sosiaalisesti kestävä kehitystä. Ekologinen ja taloudellinen ulottuvuus näkyvät varhaiskasvatuksessa monipuolisena ympäristö- ja kuluttajakasvatuksena. Kasvattajat kehittävät tavoitteellisesti omaa ympäristötietoisuuttaan ja ympäristövastuullisia toimintatapoja. Lapsen luonto- ja ympäristösuhteen kehittymistä tuetaan varhaisvaiheista lähtien.

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 6. kohta

Yhteisöllisyys näkyy varhaiskasvatuksen toiminnassa, jossa tähdätään siihen, että kaikilla on hyvä olla ryhmässä. Erityisesti syksyllä keskitytään ryhmäytymiseen ja ryhmähenkeä tukeviin toimintamalleihin. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että lapsi pääsee ryhmän jäseneksi ja tuntee kuuluvansa joukkoon. Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii siitä, että kukaan ei jää yksin ja kaikille on kaveri. Kaikkiin kiusaamistilanteisiin puututaan ikätason mukaisesti ja etsitään positiivisen ohjauksen kautta rakentavia ratkaisuja. Lapsiryhmän ilmapiiri on turvallinen, aikuiset ovat läsnä lapsille ja heidän osallisuuttaan tuetaan toiminnan suunnittelussa. Yhteisöllisyys näkyy myös huoltajien ottamisena mukaan varhaiskasvatusyhteisöön. Huoltajat osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Varhaiskasvatuksessa järjestetään erilaisia vanhempaiden tilaisuuksia, joissa toimitaan yhdessä. Varhaiskasvatusyhteisön erilaisia yksilöitä, niin lapsia kuin aikuisiakin, arvostetaan ja kunnioitetaan.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriin. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Oppimiskäsitys Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaan varhaiskasvatuksessa noudatetaan sivistystoimen oppimisen visiota. Sen mukaan oppijat ovat aktiivisia, vuorovaikutteisia, kaiken ikäisiä toimijoita. Tiedon rakentuminen tapahtuu yhteisöllisesti ja uteliaisuutta ruokkien. Oppimisympäristöt mahdollistavat aktiivisen yhteistyön eri toimijoiden, asiantuntijoiden ja yhteisöjen kanssa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta⁶⁰ sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

⁶⁰ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus Vantaan varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat yhdessä kokonaisuuden, josta lapsen hyvä päivä koostuu. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä kokonaisvaltaisempaa oppiminen on. Oppimista tapahtuu kaikissa varhaiskasvatuspäivän tilanteissa. Arkitoiminnan tilanteiden hyödyntäminen oppimisessa on erityisen merkityksellistä. Arkitoiminnan lisäksi leikki on lapselle ominainen tapa oppia. Kasvattaja hyödyntää leikkiä pedagogisena menetelmänä oppimisessa. Vantaalla kaikessa toiminnassa painottuu leikkipedagogiikka.

Päiväkodissa tapahtuvassa varhaiskasvatuksessa kasvatuksen, opetuksen ja hoidon osuudet vaihtelevat riippuen lapsen iästä ja sen hetkistä tarpeista. Päiväkodin lapsiryhmän toiminta on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Sekä ohjatun toiminnan että arkitoiminnan tilanteiden kasvatuksellista hyödyntämistä ohjaavat lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ja lapsiryhmän toimintasuunnitelma.

Perhepäivähoidon toiminta on tavoitteellista ja suunnitelmallista varhaiskasvatusta, jossa painottuu hoidon osuus. Perhepäivähoitaja huolehtii lasten perustarpeista ja hyödyntää perushoitotilanteita kasvatuksessa ja opetuksessa. Perhepäivähoitaja suunnittelee toiminnan lapsiryhmän tarpeita vastaavaksi. Arjen hetkistä luodaan myönteisiä ja leikkilisiä oppimiskokonaisuuksia.

Kerhotoiminnassa painottuu monipuolinen ohjattu toiminta. Kerhon toiminta suunnitellaan ryhmän tarpeita vastaavaksi. Avoimessa päiväkotitoiminnassa ja asukaspuistotoiminnassa painottuu positiivisen vanhemmuuden tukeminen, huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja huoltajien verkostoitumisen tukeminen. Kasvatukselliset elementit ovat avoimessa toiminnassa läsnä ohjattujen toimintahetkien, arkitoiminnan ja leikkien kautta. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä merkityksellistä on palveluohjaus, kun perhe on siirtymässä muihin varhaiskasvatustilaisuuksiin tarpeiden muuttuessa.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojään ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisyhteiskunnan toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä mi-

ten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Laaja-alainen osaaminen Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaan varhaiskasvatuksessa käsitellään mahdollisimman monipuolisesti kaikkia laaja-alaisen osaamisen alueita lasten ikään ja kehitystasoon soveltuvilla menetelmillä. Laaja-alaisen osaamisen alueita suunnitelmaan ja toteutumista arvioidaan vuosittain osana lapsiryhmien toimintasuunnitelmaa.

Vantaalla esi- ja alkuopetuksen yhteistyössä ja siirtymävaiheessa laaja-alaisen osaamisen alueista Ajattelu ja oppiminen sekä Tieto- ja viestintäteknologinen (tvt) osaaminen huomioidaan erityisesti.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaiseen. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Ajattelu ja oppiminen Vantaan varhaiskasvatuksessa

Kiireettömyys kaikissa varhaiskasvatuksen tilanteissa on erityisen tärkeää ajattelun ja oppimisen kannalta. Kasvattajalla tulee olla aikaa pysähtyä lapsen oppimisen tilanteiden äärelle ja tukea ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä myös spontaaneissa arjen tilanteissa. Luova, kiireetön, salliva ja ratkaisukeskeinen oppimisympäristö antaa tilaa ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymiselle. Kasvattajien vastuulla on luoda ryhmään sellainen ilmapiiri ja päiväjärjestys, että kiirettä ei synny.

Eheytytysti toteutettu teema- ja projektityöskentely tukee lapsen ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä. Teema- ja projektityöskentely lähtee lasten mielenkiinnon kohteista ja he pääsevät aktiivisesti suunnittelemaan ja arvioimaan toimintaa. Kasvattajan toiminta on lapsilähtöistä. Työtapoja käytetään monipuolisesti. Erityisesti liikkumisen ja fyysisen aktiivisuuden tukeminen huomioidaan työtapoja valitessa.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisu-taitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisu-taitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaa on yksi Suomen monikulttuurisimmista kaupungeista. Vantaan varhaiskasvatuksessa vahvistetaan kieli- ja kulttuuritietoista toimintakulttuuria ja edistetään kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteistä näkymistä osana lapsiryhmien arkea ja juhlaa.

Lapsiryhmissä tutustutaan ryhmässä läsnä oleviin kieliin, kulttuureihin ja katsomuksiin. Oppimisympäristössä eri kulttuurit näkyvät arjessa ja leikissä. Perheiden omaa asiantuntemusta käytetään apuna eri kulttuureihin tutustumisessa. Suomalaisen kulttuurin perinteet ja juhlat huomioidaan vuoden kierrossa. Ryhmän yhteisen kulttuuri- ja juhlavuosikellon rakentaminen syksyisin varmistaa kaikkien ryhmän lasten kulttuurin huomioimisen.

Lisää malleja ja toimintatapoja kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun osa-alueen kehittämiseen löytyy Vantaan kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen käsikirjasta.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot Vantaan varhaiskasvatuksessa

Itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen opetteluun lisäksi jokapäiväiset arkitoiminnot ovat lapselle ominainen oppimisen lähde. Arkitoimintapedagogiikalla tarkoitetaan ruokailun, pukemis- ja riisumistilanteiden, päiväleivon, ulkoilun, hygieniatilanteiden sekä erilaisten siirtymätilanteiden tietoista hyödyntämistä pyrittäessä saavuttamaan varhaiskasvatuksen tavoitteita ja integroitaessa niihin opetussisältöjä. Näin arkitoimintatilanteet korostuvat leikin ja monipuolisen opetuksellisen toiminnan rinnalla tärkeinä pedagogisina mahdollisuuksina. Vantaan varhaiskasvatuksessa arkitoimintapedagogiikkaa arvostetaan ja hyödynnetään jokapäiväisessä oppimisessa ja sen merkityksestä kerrotaan myös huoltajille.

Itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen harjoittelussa korostuu yhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä. Jotta nämä taidot voivat kehittyä mahdollisimman hyvin, tulee toimintatavoista olla yhtenäinen ymmärrys varhaiskasvatuksen ja huoltajien välillä. Huoltajien toiveita kuullaan muun muassa päivälepoon

ja ruokailuun liittyvien tapojen suhteen huomioiden lapsiryhmän toiminnallinen kokonaisuus. Yhteistä keskustelua huoltajien kanssa edellyttää myös erilaisten turvallisuuteen liittyvien taitojen harjoittelu niin fyysisissä kuin mediaympäristöissäkin.

Pienten lasten ryhmissä itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen opettelu korostuu, mutta näiden taitojen harjoittelu jatkuu koko varhaiskasvatuksen ajan. Perusopetuksessa itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen sujuminen on oppimisvalmiuksien kannalta oleellista, joten varhaiskasvatusvuosien merkitys taitojen harjoittelussa on suuri.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen Vantaan varhaiskasvatuksessa

Lähtökohtana monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen (tv) osaamisen kehittämisessä Vantaalla on lasten välinen tasa-arvo ja lasten osallisuuden lisääntyminen. Vantaan varhaiskasvatuksessa jokainen lapsi saa kokemuksia tv:n käytöstä ja kehittää monilukutaitoaan. Keskeistä näiden taitojen harjoittelussa on yhdessä tekeminen ja lasten itse tuottamat sisällöt.

Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittämisessä hyödynnetään lasten mielenkiinnon kohteita ja lähiympäristöä sekä yhteistyökumppaneita, esimerkiksi kirjastoa ja kulttuuripalveluita. Myös kansallisia teemaviikkoja, kuten mediataitoviikkoa, hyödynnetään aktiivisesti.

Monilukutaidossa varhaiskasvatuksessa korostuu erilaisten sosiaalisten tilanteiden harjoittelu, tulkinta ja toisten kanssa toimiminen. Omien ja toisten ihmisten tunnetilojen, kasvonilmeiden ja muiden kehollisten viestien tulkitsemisen harjoittelu on osa monilukutaitoa.

Vantaan varhaiskasvatuksessa noudatetaan Varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintäteknologian pedagogisen käytön strategiaa. Strategiassa on kuvattu periaatteet tv-t-laitteiden pedagogisesta käytöstä. Vantaalla tieto- ja viestintäteknologiset laitteet ovat osa oppimisympäristöä ja niiden käyttö on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Tv-t-laitteilla työskennellään yhdessä tutkien. Yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeässä roolissa tv-t-osaamisessa. Henkilökunnan tulee osata kertoa huoltajille, mitä tv-t-aidot varhaiskasvatuksessa tarkoittavat ja miten tv-t-laitteilla työskennellään monipuolisesti.

Kunnallisissa toimintayksiköissä tukena tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen vahvistamisessa ovat gurupedagogeiksi koulutetut lastentarhanopettajat, jotka kiertävät toimintayksiköissä ohjaamassa ja opastamassa tv-t:n pedagogista käyttöä. Tv-t-laitteisiin liittyvissä teknisissä asioissa henkilöstöä auttavat jokaisessa kunnallisessa toimintayksikössä toimivat tv-t-tukihenkilöt. Tv-t-tukihenkilöinä toimivat yksiköiden omat lastenhoitajat tai lastentarhanopettajat, joita koulutetaan tehtäväänsä.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Osallistuminen ja vaikuttaminen Vantaan varhaiskasvatuksessa

Lapsi kasvaa ja oppii vuorovaikutuksessa muiden lasten ja kasvattajien kanssa. Lapsi tarvitsee kokemuksia siitä, että hän omalla toiminnallaan voi vaikuttaa omaan ja ryhmänsä hyvinvointiin. Erilaiset lastenkokoukset, äänestykset ja esimerkiksi ryhmän sääntöjen yhteinen sopiminen edistävät lasten mahdollisuuksia vaikuttaa oman ryhmänsä asioihin ja tekevät lasten vaikutusmahdollisuudet näkyviksi. Lapset osallistuvat oppimisympäristön ja ryhmän toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Jokaisessa lapsiryhmässä kehitetään ryhmälle sopivia tapoja osallistua ja vaikuttaa. Nämä erilaiset osallistumisen ja vaikuttamisen tavat tulevat olla osa ryhmän sovittuja rakenteita.

Kasvattajan tehtävä on varmistaa, että jokainen lapsi saa myönteisiä kokemuksia osallistumisesta ja

vaikuttamisesta. Lasten osallisuuden vahvistaminen edellyttää kasvattajalta hyvää lapsituntemusta. Työskentely pienryhmissä edistää kasvattajan tutustumista jokaiseen lapseen yksilönä. Havainnoinnilla lasta tunnustetaan lasten yksilölliset tavat toimia ja oppia. Kasvattajan havainnot lapsista auttavat ymmärtämään heidän aloitteitaan, niin sanallisia kuin sanattomiakin. Kasvattaja luo edellytyksiä ja on mukana toteuttamassa lasten ehdotuksia, ideoita ja toiveita. Lähtökohtana on, että lapset tulevat kuulluiksi päivittäin ja heitä kannustetaan ilmaisemaan omia näkemyksiään.

Vuosittaisissa varhaiskasvatuskeskusteluissa lapsen asioihin syvennyttään yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Lapsi osallistuu lapsikohtaisen suunnitelman laatimiseen omien edellytystensä mukaisesti. Lapsen näkemyksiä kuullaan ennen keskustelua ja lisäksi lapsi voi osallistua osan aikaa keskusteluun. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevia tavoitteita, toiveita ja mielenkiinnon kohteita huomioidaan ryhmän toimintasuunnitelman laadinnassa.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaalaisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan hyvän toimintakulttuurin merkitys lapsen kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjänä. Varhaiskasvatuksen henkilökunta on vastuussa hyvän toimintakulttuurin luomisesta ja sen kehittämisestä. Kasvattaja tiedostaa, arvioi ja kehittää henkilökohtaisia arvojaan ja asenteitaan osana työyhteisön kehitysprosessia. Samalla kasvattaja sitoutuu työsääntöön vantaalaisiin arvoihin ja eettisiin periaatteisiin. Varhaiskasvatuksen arvoperustaa kuvataan kappaleessa 2.4.

Kasvattaja on lapsille tukija, innostaja ja työskentelyn mahdollistaja ja hän näkee lapsen kasvun myönteisinä mahdollisuuksina. Kasvattajan työn ydin on lasten ja perheiden kohtaaminen, joka edellyttää kasvattajalta aitoa läsnäoloa, herkkyyttä ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Kasvattaja ymmärtää arjen merkityksellisyyslapsen elämässä ja hyödyntää päivän tilanteita tukien, innostaen ja ohjaten lapsia tarkoituksenmukaisella tavalla.

Toimintakulttuurin kehittäminen ja sen ylläpitäminen vaativat koko työyhteisön yhteisiä pedagogisia keskusteluja ja niitä tukevia rakenteita. Ammatillisen tietoisuuden ylläpitäminen edellyttää jatkuvaa oman työn reflektointia tiimissä ja työyhteisössä. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisestä ja arvioinnista vastaa yksikötasolla päiväkodin johtaja ja tiimitasolla lastentarhanopet-

taja. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja sekä kieli- ja kulttuurikoordinaattori ovat kunnallisessa varhaiskasvatuksessa tarvittaessa ryhmän tukena toimintakulttuurin kehittämisessä kasvua ja oppimista tukevaksi.

Vantaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa toimintakulttuuria arvioidaan monella tasolla. Lapsiryhmän toimintasuunnitelmassa kuvataan ja arvioidaan lapsiryhmän toimintakulttuuria. Toimintakulttuurin kehittämiseen liittyvät tavoitteet kirjataan ja niitä arvioidaan kaksi kertaa vuodessa varhaiskasvatuksen toimintayksikön toimintasuunnitelmassa. Tämän lisäksi tiimisopimuksessa voidaan kuvata henkilöstön työskentelyyn liittyvää toimintakulttuuria. Vantaan Kehityksen ja oppimisen tuen valikon avulla arvioidaan ja kehitetään toimintakulttuuria kehitystä ja oppimista tukevaksi. Kehityksen ja oppimisen tuen valikkoa kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Koko kaupungin tasolla varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään henkilökuntaa kouluttamalla ja huolehtimalla koko henkilökunnan perehdyttämisestä varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppiva yhteisö Vantaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin ytimenä

Henkilöstöllä on vastuu oman osaamisensa arvioinnista ja kehittämisestä yhdessä esimiehen kanssa. Osaamista voi kehittää esimerkiksi osallistumalla koulutuksiin, seuraamalla varhaiskasvatuksen tutkimusta ja lukemalla ammattikirjallisuutta. Hankittua osaamista ja koulutusten antia jaetaan kaikille työyhteisön jäsenille yksiköiden pedagogisissa rakenteissa.

Oppivan yhteisön ajatusta tukee Vantaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa painopistetyöskentely, jonka tavoitteena on henkilöstön osaamisen vahvistaminen, hyvien käytäntöjen jakaminen ja sitouttaminen ammatilliseen työotteeseen. Painopistetyöskentelyssä koko Vantaan kunnallinen varhaiskasvatus keskittyy tietyn teeman kehittämiseen ja vahvistamiseen useamman toimintavuoden ajan. Painopistetyöskentelyssä jokaiseen toimintayksikköön valitaan painopistetyöskentelyvastaava. Hänen tehtävänä on osallistua

painopistetyöskentelyyn liittyviin tilaisuuksiin ja viedä kehittämistyötä eteenpäin omassa yksikössään yhdessä päiväkodin johtajan kanssa. Vantaan varhaiskasvatuksessa painopistealueina ovat olleet mm. lapsen liikkuminen, kielen kehitys, luonto ja ympäristö sekä leikki.

Vantaalla osaamisen jakamista ja vertaisoppimista hyödynnetään niin varhaiskasvatuksen järjestämissä koulutuksissa kuin luomalla erilaisia vertaisoppimisverkostoja. Tieto- ja viestintäteknologian (tvt) pedagogista käyttöä kehitetään kunnallisessa varhaiskasvatuksessa gurupedagogitoiminnan avulla. Lastentarhanopettajista koostuvat gurupedagogit kiertävät päiväkodeissa ja kouluttavat henkilökuntaa tv:n pedagogisesta käytöstä heidän omassa työympäristöissään. Gurupedagogeja koulutetaan säännöllisesti tvt-asioihin liittyen. Gurupedagogien lisäksi Vantaan päiväkodeissa on kasvattajista koostuva tv-tukihenkilöverkosto, jotka saavat säännöllisesti koulutusta tvt-asioissa.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö Vantaan varhaiskasvatuksessa

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeisin lasten kehitystä ja oppimista tukeva toimintamuoto. Leikissä lapsen minäkuva, itsetunto ja taidot kehittyvät. Leikki vahvistaa myös lasten keskinäisiä suhteita ja vuorovaikutustaitoja. Jokaisella lapsella on oikeus osallistua ryhmän yhteisiin leikkeihin. Kasvattajan tehtävä on muodostaa leikkiryhmät niin, että kaikki pääsevät leikistä osalliseksi. Leikissä lapset harjoittelevat valintojen tekemistä ja ongelmanratkaisutaitoja, tunteiden säätelyä sekä peilaavat omia kokemuksiaan suhteessa ympäröivään maailmaan. Arjen moninaiset tilanteet ja toiminnot tuottavat lapsille ideoita ja ajatuksia, jotka siirtyvät leikkeihin.

Leikit vaihtelevat lasten vapaavalintaisesta leikistä pedagogisesti suunniteltuun leikkiin. Kasvattajan osallisuutta tarvitaan kaikessa leikissä ja erityisesti yhteisten leikkimaailmojen luomisessa. Myös huoltajat voidaan ottaa mukaan yhteisten leikkimaailmojen rakentamiseen, jolloin leikin maailma kulkeutuu kotiin saakka. Lisäksi leikki näkyy ryhmän arjessa leikkilisenä vuorovaikutuksena sekä hassutteluna. Leikkisyys ja huumori tukevat yhteisöllisyyttä ja positiivista ilmapiiriä ryhmässä.

Leikille tulee olla riittävät tilat, välineet sekä aikaa ja rauhaa. Leikkiympäristöinä käytetään sekä sisä- että ulkotiloja. Myös ulkoleikkejä havainnoidaan ja kehitetään aktiivisesti. Tvt-laitteita käytetään leikin rikastuttajina ja dokumentaation välineinä.

Leikki ja sen sisältö muotoutuvat lasten ikä- ja kehitystason sekä lasten kokemusten mukaan. Leikinomaiset työtavat monipuolistavat oppimistilanteita, lisäävät oppimisen iloa ja ylläpitävät motivaatiota. Kasvattaja ohjaa, tukee ja luo mahdollisuuksia monipuoliselle ja pitkäkestoiselle leikille sekä hyödyntää leikkiä pedagogisena menetelmänä. Kasvattajan tehtävät vaihtelevat leikin edellytysten luomisesta leikkiin osallistumiseen sekä leikin havainnoimiseen. Leikkiä havainnoimalla kasvattaja saa arvokasta tietoa lasten kehitys- ja oppimisvaiheista sekä kiinnostuksen kohteista. Tätä tietoa hyödynnetään lasten oppimisen ja muun toiminnan ohjauksessa. Lapsen leikkiin liittyvistä mielenkiinnonkohteista keskustellaan huoltajien kanssa ja mahdollistetaan innostavien leikkiteemojen siirtymistä varhaiskasvatuksesta kotiin sekä kotoa varhaiskasvatukseen.

Lisää leikistä kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä kerrotaan luvussa 4.4.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁶¹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuden liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁶¹ Yhdenvertaisuuslaki 7 ja 8 §

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo Vantaan varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lähtökohtana on aina ihmisten välinen tasa-arvoisuus. Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon kysymyksiä käsitellään luontevasti päivittäisten tapahtumien yhteydessä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää olla tietoinen omista sukupuoleen, kulttuuriin ja katsomuksiin liittyvistä ennakkokäsityksistään ja pohtia niiden vaikutusta lasten ja perheiden kohtaamiseen. Sukupuoli-, kulttuuri- ja katsomussensitiivinen kasvattaja viestittää lapsille, että kaikki ihmiset hyväksytään sellaisina kuin he ovat. Kasvattajatiimillä on vastuu suvaitsevan ilmapiirin luomisessa.

Varhaiskasvatus on sukupuolitietoista. Sukupuolitietoinen kasvattaja tunnistaa omia taipumuksiaan suhtautua lapsiin eri tavoin sukupuolen mukaan ja antaa lapsille tilaa olla omanlaisensa ilman sukupuoli-odotuksia. Lapsella tulee olla sukupuolestaan riippumatta mahdollisuus leikkiä erilaisia leikkejä ja tehdä erilaisia asioita yksilöllisten mielenkiinnon kohteidensa mukaan. Vantaan varhaiskasvatuksessa kannustetaan kaikkia lapsia toimimaan omien mielenkiinnon kohteidensa mukaisesti. Leikki- ja pienryhmät jaetaan pedagogisin perustein, ei sukupuoleen liittyvin. Sukupuolitietoisuuteen liittyvistä asioista keskustellaan huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan jokaisen perheen ja lapsen perhekulttuuri. Kasvattaja kohtaa lapsen hänen tarpeidensa, persoonallisuuden ja perhekulttuurinsa mukaisesti, siten että lapsi kokee olevansa tasa-arvoinen ja yhdenvertainen riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan huoltajien ja lasten osallisuus yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatuksessa yhdenvertaisuuden toteutumista arvioidaan Vantaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman 2016 mukaisesti.

Vertaisryhmään kuuluminen ja yhteisöllisyyden tukeminen edistävät oppimista. Varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa varmistetaan, että jokainen lapsi löytää paikkansa ryhmässä ja kokee kuuluvansa joukkoon. Ryhmän vuorovaikutussuhteiden kartoittamisessa ja tukemisessa voidaan käyttää apuna esimerkiksi lapsiryhmän toiminnan havainnointia ja sosiogrammeja.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he

ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaalla varhaiskasvatus on kieli- ja kulttuuritietoista. Tällä tarkoitetaan moninaisuutta, jossa kielet, kulttuurit, uskonnot ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Moninaisuuteen suhtaudutaan myönteisesti. Vantaalla on luotu monia malleja ja toimintatapoja, jotka tukevat kulttuurista moninaisuutta ja kielitietoisuutta. Nämä mallit on koottu Vantaan kieli- ja kulttuuritietoisuuden varhaiskasvatuksen käsikirjaan (2015), joka on tarkoitettu päiväkodin henkilöstön ja päiväkodin johtajien työvälineeksi. Käsikirja löytyy henkilöstön intranetistä Avaimesta. Lisää kieleen ja kulttuuriin liittyvistä tarkentavista näkökulmista kerrotaan tässä asiakirjassa luvussa 4.6.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa Vantaan varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen henkilöstö sitoutuu työssään lasten hyvinvointia tukeviin toimintamalleihin. Hyvinvointityössä korostuu ennaltaehkäisevä näkökulma. Kasvattajien tehtävänä on pyrkiä ennalta koimaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvät riskit ja ongelmat, jotka nousevat lapsiryhmästä ja oppimisympäristöstä. Varhaiskasvatuksessa hyvinvointityö muodostuu yhteistyöstä per-

heiden kanssa, turvallisesta kasvulle ja oppimiselle suotuisasta kasvuympäristöstä, lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisesta sekä hyvinvointia tukevasta yhteistyöstä. Hyvinvointityö on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä. Kaikkien kasvattajien arkiset toimet ratkaisevat sen, miten hyvinvointityö toimintayksikössä toteutuu. Esimerkiksi lasten yksilöllisiä tarpeita huomioidaan mahdollistamalla erilaisia vaihtoehtoja rauhoittumiseen ja lepoon.

Vantaalla kaikissa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä on turvallisuussuunnitelma, joka päivitetään vuosittain. Päivittämisessä käytetään apuna opetushallituksen ohjeita varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitteluun (Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen turvallisuusopas 2016). Yksikön turvallisuussuunnitelma käsitellään koko henkilöstön kanssa joka syksy. Lisäksi Vantaalla on kuntatasoisia ohjeita lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyen. Ohjeita ovat muun muassa lapsen tapaturma ja sairastuminen, karkaaminen ja lapsen kiinnipito-ohjeet rajattoman ja aggressiivisen käyttäytymisen varalta. Linjaukset löytyvät henkilöstön intranetistä Avaimesta. Lapset osallistuvat ympäristönsä turvallisuussuunnitteluun.

Vantaalla kaikissa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä laaditaan myös Suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelmassa on määritelty kiusaamisen käsite ja kuvattu yksikkökohtaiset toimintamallit kiusaamisen ehkäisyyn, siihen puuttumiseen ja tilanteiden jatkokäsittelyyn.

Kestävään elämäntapaan kasvattaminen perustuu Vantaan kaupungin arvoihin, joista yksi on kestävä kehitys. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen luonto- ja ympäristösuhteen kehittymistä muun muassa säännöllisillä metsäretkillä sekä arjen valinnoilla, jotka tukevat kestävä elämäntapaa. Päiväkodit voivat osallistua Vantaan kaupungin järjestämiin EkoTeko -kilpailuihin.

Lisää liikuntaan sekä turvallisuus- ja ympäristökasvatukseen liittyvistä asioista kerrotaan luvussa 4.5.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö⁶². Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko

⁶² Varhaiskasvatuslaki 2 a 4. kohta ja 6 §

kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä luvussa 4 kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovi- taan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt Vantaalla

Psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö muodostuu lasten keskinäisistä, kasvattajien keskinäisistä sekä lasten ja kasvattajien välisistä vuorovaikutussuhteista. Vuorovaikutus lapsen ja kasvattajan välillä sekä lasten kesken on toimivaa ja monipuolista. Lapsi uskaltaa olla oma itsensä ja toimia itselleen luontaisella tavalla. Hyvässä psyykkisessä oppimisympäristössä on tilaa ja aikaa lasta kunnioittavaan läheisyyteen, kuten sylissä pitämiseen.

Kasvattajilla on vastuu psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön luomisesta. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan kaveritaitoja ja huolehditaan jokaisen lapsen joukkoon kuulumisesta. Hyvä ryhmähenki ehkäisee kiusaamista ja vahvistaa lasten osallisuutta.

Fyysiseen oppimisympäristöön kuuluvat turvalliset ja terveelliset toimintatilat, oppimisvälineet ja lähiympäristö: luonto ja rakennettu ympäristö. Tvt-laitteet ovat osa oppimisympäristöä. Yhteistyö esimerkiksi kirjasto-, liikunta- ja kulttuuritoimen sekä järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja luontokoulujen kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita.

Laadukas oppimisympäristö vastaa lapsen kehityksellistä tasoa, antaa hänelle haasteita sekä tarjoaa tilaisuuksia lapsen omaehtoiseen pohdintaan, tutkimiseen, ongelmien ratkaisemiseen ja kokeiluun. Oppimisympäristöä muokataan vuosittain lasten tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaan. Hyvässä oppimisympäristössä on lisäksi mahdollisuus ja tilaa rakentaa erilaisia leikkejä. Myös oppimisympäristön esteettisyyteen kiinnitetään huomiota. Tilat on järjestetty viihtyisästi ja tarkoituksenmukaisesti. Lasten käyttöön tarkoitettut välineet ja materiaalit ovat lasten saatavilla ja lapsia opastetaan ja kannustetaan huolehtimaan niistä asianmukaisesti. Esteettinen ja viihtyisä oppimisympäristö antaa elämyksiä, innostaa ja vaikuttaa myönteisesti oppimiseen ja henkiseen hyvinvointiin.

Lasten näkökulmasta ryhmän arkea jäsentävät päivittäistä toimintaa kannattelevat rakenteet eli struktuurit. Riittävä säännöllisyys päivän kulussa tuo ennakoitavuutta lasten elämään ja vähentää levottomuutta. Kasvattajat luovat ryhmään säännölliset toimintatavat, jotka vastaavat joustavasti lasten tarpeisiin ja muuttuviin tilanteisiin. Päivän kulkua jäsentävät kuvat tukevat lasten omatoimisuutta ja oman toiminnan säätelyä. Kuvat tulee olla käytössä ja lasten saatavilla tarpeen mukaan kaikissa päivittäisissä tilanteissa.

Oppimisympäristöjä kehitetään ja arvioidaan yhdessä lasten kanssa sekä henkilökunnan säännöllisissä tiimipalaverissa. Sekä toimintayksikön että lapsiryhmän toimintasuunnitelmissa kuvataan oppimisympäristön kokonaisuus sekä kehittäminen ja arviointi. Tiimisopimuksessa voidaan kuvata ja arvioida ryhmän psyykkistä oppimisympäristöä. Oppimisympäristöjen laadukkuutta voidaan arvioida myös Kehityksen ja oppimisen tuen valikon avulla.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja op-

pimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunniotus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että hoitajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä hoitajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁶³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan hoitajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Hoitajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys hoitajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa hoitajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten hoitajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään hoitajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö voi tukea myös hoitajien keskinäistä vuorovaikutusta. Hoitajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Hoitajien kanssa tehtävä yhteistyö Vantaan varhaiskasvatuksessa

Toimivan yhteistyön luominen alkaa ensimmäisestä kohtaamisesta. Vantaalla hoitajien ja varhaiskasvatuksen työntekijän kesken järjestään aloituskeskustelu Lapsi kotiloissa -lomakkeen pohjalta ennen kuin lapsi aloittaa kunnallisessa varhaiskasvatuksessa tai varhaiskasvatuksen kerhotoiminnassa. Lapsen ja hoitajan lapsiryhmään tutustumiseen varataan riittävästi aikaa. Lapsi ja vanhempi tutustuvat yhdessä lapsiryhmän toimintaan. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa aloituksen käytännöt on määritelty yhteiseksi toimintamalliksi, joka löytyy henkilöstön intranetistä Avaimesta.

Varhaiskasvatuksen ja kodin välisessä yhteistyössä huomioidaan perheen kieli- ja kulttuuritausta. Erityistä huomiota kiinnitetään eri kieli- ja kulttuuritaustaisten perheiden kohtaamiseen sekä lasten sensitiiviseen vastaanottamiseen ja tukemiseen ryhmän jäseneksi pääsemisessä. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen hoitajien kanssa käytävässä keskustelussa täytetään Alkukeskustelu -lomake. Keskusteluissa ja vanhempaintilaisuuksissa käytetään tarvittaessa tulkkeja. Varhaiskasvatuksen juhlat ja erilaiset tilaisuudet antavat lapsille ja hoitajille luontevan

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 14 a § ja Kielilaki (423/2003) 18 §

ympäristön tutustua sekä suomalaisiin että muihin lähiympäristön kulttuureihin, tapoihin ja juhlaperinteisiin.

Onnistuneen yhteistyön perusta on selkeä ja toimiva viestintäkulttuuri, joka rakentuu molempipuoliselle arvostukselle, luottamukselle, avoimuudelle ja toisen osapuolen kuulemiselle. Hyvä yhteistyö ei edellytä kaikessa samanmielisyyttä, vaan ennemminkin kyse on tavasta etsiä yhteistä ymmärrystä lapsesta. Lapsen asioista viestitään huoltajille ensisijaisesti henkilökohtaisesti keskustelemalla tai huoltajien kanssa yhteisesti sovitulla tavalla. Sähköisessä viestinnässä ei käsitellä yksittäisten lasten henkilökohtaisia tai arkaluontoisia tietoja. Huoltajille tulee antaa päivittäin riittävästi tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Jokaisessa lapsiryhmässä sovitaan yhteistyössä huoltajien kanssa, kuinka ryhmän tapahtumista viestitään. Sovitut viestintätavat kirjataan lapsiryhmän toimintasuunnitelmaan. Erilaisia sähköisen dokumentoinnin ja sosiaalisen median keinoja hyödynnetään monipuolisesti ja turvallisesti. Dokumentoinnin avulla tuodaan lasten arkea varhaiskasvatuksessa näkyväksi huoltajille. Lapset voivat itse osallistua dokumentointiin.

Jokaisessa varhaiskasvatuksen toimintayksikössä järjestetään vanhempaintilaisuus syksyllä toimintakauden alettua. Tämän lisäksi järjestetään muita vanhempaintilaisuuksia ja yhteisiä juhlia tarpeen mukaan. Vanhempaintilaisuuksien sisällöistä viestitään jälkikäteen myös niille huoltajille, jotka eivät ole päässeet paikalle. Vanhempaintilaisuuksien tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä, tiedottaa varhaiskasvatuksen toiminnasta ja käytännöistä, tarjota huoltajille mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin (Varhaiskasvatuslaki 7 b §) sekä tukea huoltajien verkostoitumista.

Yhteistyötä huoltajien kanssa arvioidaan yksikkötasolla varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmassa, lapsiryhmän toimintasuunnitelmassa sekä saadun palautteen ja asiakaskyselyiden tulosten perusteella. Kuntatasoisesti yhteistyötä arvioidaan ja kehitetään huoltajille suunnattujen eri teemoilla tehtyjen kyselyiden avulla.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimitava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁶⁴.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahtoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella⁶⁵. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 9 ja 11 e §

⁶⁵ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) ja sen muutos (338/2011) 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Varhaiskasvatuksen pedagoginen viitekehys Vantaalla

Vantaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa laaditaan vuosittain varhaiskasvatussyksikön toimintasuunnitelma sekä lapsiryhmien toimintasuunnitelmat. Toimintasuunnitelmissa kuvataan pedagogisen toiminnan toteutumista ja arvioidaan sitä. Varhaiskasvatuspäällikkö hyväksyy varhaiskasvatussyksikön toimintasuunnitelman. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa laaditaan vuosittain toimintayksikön toimintasuunnitelma, jonka hyväksyy yksityisestä varhaiskasvatuksesta vastaava varhaiskasvatuspäällikkö.

Lapsiryhmien toimintasuunnitelmissa hyödynnetään lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevia asioita ja teemoja. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat toimivat pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Ryhmän lasten mielenkiinnonkohteita ja ajatuksia kerätään monipuolisilla menetelmin ja hyödynnetään toimintasuunnitelmien laadinnassa. Lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon vanhempien tärkeiksi kokemia asioita ja niistä kerätään tietoa, jota käytetään toimintasuunnitelmissa. Toimintasuunnitelmissa kuvataan, miten pedagogisen toiminnan havainnointi, dokumentointi ja arviointi toteutetaan. Edellisten vuosien arviointeja hyödynnetään uutta toimintavuotta suunniteltaessa. Ryhmän lastentarhanopettaja vastaa pedagogisesti suunnittelun toiminnan toteutumisesta ja arvioinnista. Toimintayksikössä sovitaan tavat, joilla huoltajat saavat tiedon toimintasuunnitelmien sisällöistä.

Pedagogista toimintaa toteutettaessa huomioidaan varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot. Vantaalla on laadittu perhepäivähoidon varhaiskasvatussuunnitelma (2015), jossa kuvataan perhepäivähoidon pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia.

Kerhot ja muu avoin toiminta laativat vuosittain tarpeisiinsa vastaavan toimintasuunnitelman.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiin-

nostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

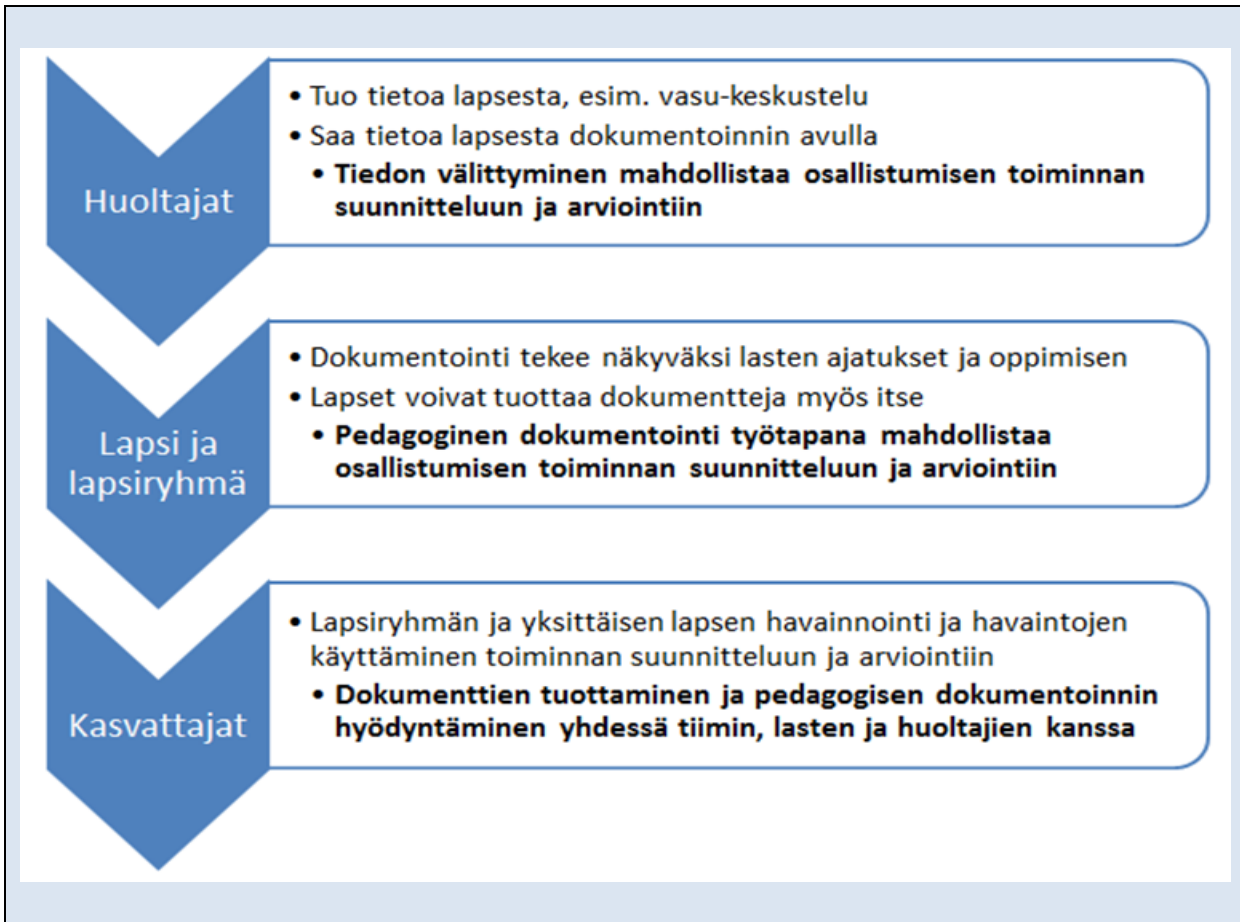
Pedagoginen dokumentointi Vantaan varhaiskasvatuksessa

Pedagogisen dokumentoinnin tarkoituksena on auttaa henkilökuntaa suunnittelemaan ja kehittämään lapsiryhmän toimintaa kunkin lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukevaan suuntaan. Henkilöstö havainnoi yksittäistä lasta ja lapsiryhmää ja dokumentoi havaintojaan eri tavoin. Havainnoinnin tuloksia arvioidaan ryhmän henkilöstön kesken. Dokumentoitujen havaintojen pohjalta tehdään näkyväksi hetkiä lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen arjesta sekä suunnitellaan ja arvioidaan toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tärkeä osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään pedagogisen dokumentoinnin välineenä pitkin toimintavuotta arvioimalla ja kirjaamalla lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevien tavoitteiden toteutumista.

Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan vahvistaa lasten osallisuutta oman toimintansa suunnittelussa ja tehdä näkyväksi lasten ajatuksia, kiinnostuksen kohteita ja oppimista. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla on käyttää pedagogista dokumentointia työtapana niin, että lapsen osallisuus mahdollistuu. Huoltajat tuovat varhaiskasvatuksen henkilöstölle tärkeää tietoa lapsestaan. Yhdessä lasten ja huoltajien kanssa tulkitaan eri tavoin tuotettuja dokumentteja sekä arvioidaan ja suunnitellaan toimintaa niiden pohjalta. Dokumentoinnin erilaisten keinojen, kuten blogin, sadutuksen, lasten töiden ja valokuvien kautta voidaan lisätä huoltajien tietoisuutta lastensa varhaiskasvatuksesta. Tämä mahdollistaa osaltaan huoltajien osallistumisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Dokumentointi varhaiskasvatuksessa on sekä ryhmä- että yksilötasoista. Jokaisessa lapsiryhmässä sovitaan, kuinka päivittäisistä kuulumisista ja päiväkodin tapahtumista tiedotetaan huoltajille. Erilaisia sähköisen dokumentoinnin ja sosiaalisen median keinoja hyödynnetään monipuolisesti ja turvallisesti.

Kuvio 2. Pedagoginen dokumentointi Vantaan varhaiskasvatuksessa.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työ-

tapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Monipuoliset työtavat Vantaan varhaiskasvatuksessa

Jokaiselle lapselle tulee löytää sopivia työtapoja, joiden avulla jo olemassa olevat taidot vahvistuvat sekä uusia taitoja on mahdollista oppia. Työtapojen tulee vaihdella lasten ikä- ja kehitystason mukaisesti.

Vantaalaisessa varhaiskasvatuksessa painottuvat leikki ja leikilliset menetelmät työtapana. Leikille tulee luoda tilaa ja mahdollisuuksia suunnittelemalla ryhmän toimintaa ja struktuuria leikkiä tukeväksi. Oppimistilanteissa käytetään leikkiä ja leikillisyyttä, esimerkiksi hyödyntämällä erilaisia juonellisen ja tarinallisen oppimisen menetelmiä. Kasvattajan rooli leikissä voi vaihdella ulkopuolisesta havainnoijasta aktiiviseen leikkikumppaniin. Kasvattajan erilaisia rooleja vaihdellaan ja hyödynnetään toiminnassa. Lasten leikkiä havainnoidaan aktiivisesti pedagogisesta näkökulmasta ja havainnot huomioidaan suunnittelussa.

Vantaalla käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa pedagogisesti oppimisen ja leikin tukena. Jokaisessa kunnallisessa päiväkodissa on käytössä tabletteja, joiden pedagogiseen käyttöön henkilökuntaa koulutetaan. Vantaan varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintäteknologian pedagogisen käytön strategiassa on kuvattu tv:n pedagogisen käytön periaatteet. Tablettien lisäksi kunnallisissa päiväkodeissa on käytössä mm. digikameroita, videokameroita, datatykkeitä ja tietokoneita. Jokainen kasvattaja hyödyntää työssään lasten kanssa tv-laitteita, jotta jokainen lapsi saa niistä monipuolisia kokemuksia.

Vantaan varhaiskasvatuksessa liikunta on keskeinen työtapana. Kasvattajan osallistuminen ja toimintaan heittäytyminen on onnistuneen liikuntakasvatuksen edellytys. Toimintaa rytmitetään niin, että rauhallisempi työskentely ja liikkuminen vuorottelevat sopivassa suhteessa. Oppimisympäristöä muokataan liikkumista tukeväksi turvallisuusnäkökohdat huomioiden. Ulkoiluaikaa sekä odottelu- ja siirtymätilanteita hyödynnetään liikunnan lisäämisessä esimerkiksi ohjattujen liikuntaleikkien avulla. Yhteisillä liikuntaleikeillä on myös muita tavoitteita, kuten leikkiperinteiden siirtäminen uudelle sukupolvelle sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten vahvistaminen. Kasvattajat hyödynnevät lähiympäristöä ja luontoa mahdollistamaan monipuolista liikkumista.

Varhaiskasvatusta toteutetaan erikokoisissa ryhmissä. Pedagogisesti muodostetut, tarkoituksenmukaiset pienryhmät mahdollistavat lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja lasten osallisuuden. Pienemmillä lapsilla pysyvämmät pienryhmät tukevat turvallisuuden tunnetta. Toiminnan mukaan joustavat pienryhmät tulevat entistä tärkeämmäksi pedagogiseksi menetelmäksi lapsen kasvaessa. Jokaisella lapsella on iästä riippumatta oikeus ryhmän koko henkilöstöön. Lastentarhanopettajalla on vastuu ryhmän jokaisen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen havainnoinnista ja tukemisesta.

Henkilöstön uusien työtapojen omaksumista tuetaan koulutuksellisin keinoin sekä henkilökohtaisissa tulos- ja kehityskeskusteluissa kerran vuodessa. Henkilöstö arvioi käyttämiään työtapoja muun muassa tiimipalavereissa sekä varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelma-arvion yhteydessä kaksi

kertaa vuodessa. Lasten ja huoltajien osallisuus työtapojen suunnittelussa ja arvioinnissa huomioidaan. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluista saadaan arvokasta tietoa työtapojen valintaan ja kehittämiseen.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkijä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä Vantaan varhaiskasvatuksessa

Leikki on tärkeä yhteisöllisyyden ja ryhmäytymisen väline. Kasvattajien tehtävänä on huolehtia siitä, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus leikkiin ja ettei kukaan jää ulkopuolelle. Lapsi valitsee leikkijään omien taitojen ja mielenkiinnon pohjalta. Tässä erilaiset leikinvalintataulut ja kuvat voivat toimia apuna. Varhaiskasvatuksessa opetellaan leikkimään kaikkien kanssa. Kiusaamiseen ja erimielisyyksiin leikeissä puututaan heti ja ne käsitellään yhdessä lasten kanssa esim. sanoittamalla tapahtunutta.

Jokaisessa varhaiskasvatuspäivässä tulee olla tilaa ja aikaa leikille. Oppimisympäristöjä suunniteltaessa tulee huomioida mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin myös niin, että leikki voi jatkua useita päiviä. Ulkoleikin pedagogiset mahdollisuudet tunnustetaan ja niitä hyödynnetään. Vantaalla metsä on kaikkien ryhmien saavutettavissa oleva leikkiympäristö.

Leikkiä havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan samoin kuin kaikkea muutakin toimintaa. Tvt-laitteiden tuomia mahdollisuuksia hyödynnetään leikissä ja sen dokumentoinnissa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytyneen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden⁶⁶ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

⁶⁶ Esiopetuksen opetus suunnitelman perusteet 2014

Ehetytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Ehetytetty pedagoginen toiminta Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaalla lapsiryhmissä toteutetaan lasten toiveiden ja mielenkiinnonkohteiden pohjalta yhdessä suunniteltuja toiminnallisia projekteja. Projektityöskentely on kokonaisvaltaista tietyn teeman ympärillä työskentelyä ja leikkimistä. Projektityöskentelyn avulla lapset oppivat monia tietoja ja taitoja ja heidän laaja-alainen osaamisensa sekä yhteistyötaitonsa kehittyvät. Kasvattajan tehtävänä on huolehtia, että jokainen lapsi tulee ryhmässään kuulluksi ja saa vaikuttaa ryhmänsä toimintaan.

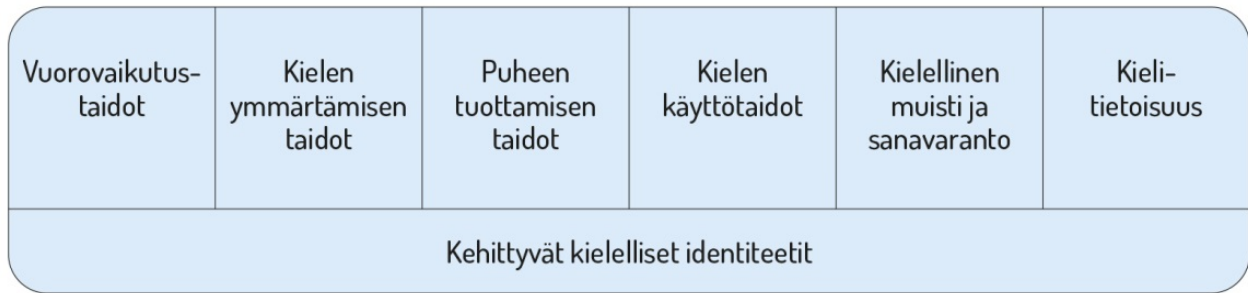
Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 3. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnointiin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kerto-

muksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kielten rikas maailma Vantaan varhaiskasvatuksessa

Arjen kaikkia tilanteita käytetään rikkaan ja monipuolisen kieliympäristön luomiseen. Tilanteita, asioita ja tunteita sanoitetaan ja kasvattaja käyttää monipuolista, rikasta kieltä. Pedagogisesti suunniteltu ja toteutettu toiminta varhaiskasvatuksessa tukee kaikkien lasten kielellistä kehittymistä. Vantaalla panostetaan lasten kielellisten identiteettien kehittymiseen huomioimalla ja arvostamalla ryhmässä läsnä olevien lasten äidinkieliä. Eri kielet ovat luontevasti läsnä varhaiskasvatuksen jokapäiväisessä toiminnassa.

Yhteistyö Vantaan kaupunginkirjaston kanssa

Varhaiskasvatuksessa tutustutaan toimintavuoden aikana kirjaston käyttöön ja kirjastoon oppimisympäristönä. Tutustuminen voi tapahtua vierailamalla kirjastossa tai esimerkiksi kirjastoleikin muodossa varhaiskasvatuksessa. Kirjastoauto tuo palvelunsa myös suoraan monien päiväkotien pihoille. Kirjaston kanssa on mahdollista hyödyntää jo olemassa olevia ja luoda uusia yhteistyömuotoja lapsiryhmän kiinnostuksen kohteiden pohjalta. Kirjasto tukee varhaiskasvatusta mediataitojen ja monilukutaidon opetuksessa. Varhaiskasvatuksella on mahdollisuus laajentaa oppimisympäristöään kirjaston tiloihin. Tavoitteena on luoda yhteistyöstä luonnollinen osa varhaiskasvatuksen ja kirjaston arkea. Esiopetusvuoden aikana yhteistyötä toteutetaan esiopetuksen ja kirjaston yhteistyömallin mukaisesti.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, in-

nostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Ilmaisun monet muodot Vantaan varhaiskasvatuksessa

Jokaisella lapsella on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin. Varhaiskasvatuksessa kulttuurikasvatuksen tavoitteena on, että lapsi tutustuu vantaalaiseen kulttuuritarjontaan ja saa monipuolisia taide- ja kulttuurikokemuksia. Kulttuurikasvatuksessa painottuvat leikilliset ja toiminnalliset työtavat sekä monitaiteisuus. Kaikilla varhaiskasvatukseen osallistuvilla lapsilla on oikeus saada kokemuksia taiteesta ja mahdollisuuksia kokea uusia asioita kaikilla aisteillaan. Keskeistä on taiteellinen ilmaisu ja yhdessä tekeminen. Kasvattaja kannustaa lapsia kokeilemaan ja pohtimaan sekä antaa tilaa lasten luovuudelle ja aloitteille. Kasvattaja mahdollistaa lasten aloitteiden ja ideoiden työstämisen ja niiden saattamisen osaksi varhaiskasvatuksen toimintaa. Lasten ja kasvattajien erilaisia vahvuuksia hyödynnetään.

Juhlat ja tapahtumat voivat olla esittäviä tai yhteistoiminnallisia hetkiä lasten, huoltajien ja henkilöstön kanssa. Vantaan päiväkodeissa vähintään yksi toimintavuoden juhlista on esittävä. Lapset osallistuvat juhlien ja tapahtumien suunnitteluun omaa ikä- ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla.

Yhteistyö Vantaan kulttuuripalveluiden kanssa

Vantaan kaupungin kulttuuripalvelut tukee varhaiskasvatusta lasten kulttuuriin ja taiteen eri muotoihin tutustumisessa, kokemisessa ja itse tekemisessä. Kulttuuripalvelut tarjoaa lapsiryhmille monia taide- ja kulttuurikohteita vierailukohteiksi. Vantaan kulttuuripalvelut toimittaa esitteet tapahtumista ja kohteista päiväkoteihin puolivuositain. Taidekasvatuksen menetelmäoppaita löytyy osoitteesta: www.lastenkulttuuri.fi.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyhteyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katso-

muksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelyle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenvuorokiertoon tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Minä ja meidän yhteisömme Vantaan varhaiskasvatuksessa

Lähtökohtana varhaiskasvatuksessa on yhdessä toimiminen ja lasten välisen ystävyuden tukeminen. Kasvattajat vastaavat ilmapiiristä ja huolehtivat, että kaikki pääsevät mukaan. Sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja harjoitellaan.

Vantaalaisessa varhaiskasvatuksessa näkyy kulttuurinen ja katsomuksellinen monimuotoisuus. Lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta vahvistetaan ja tuetaan lapsia arvostamaan perheiden perinteitä ja tapoja. Varhaiskasvatuksessa tutustutaan suomalaiseen ja muuhun ryhmässä läsnä olevaan kulttuuriperintöön osallistamalla erilaisiin kalenterivuoden juhliin ja ottamalla yhteistyöhön mukaan esi-

merkiksi vanhempia ja isovanhempia. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä tuodaan esille lasten kieli- ja kulttuuritaustat.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus rakentuu huoltajien kanssa tehtävälle yhteistyölle ja molemminpuoliselle luottamukselle. Tärkeää on avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin, katsomuksiin, uskontoihin ja perinteisiin. Huoltajien kanssa tulee käydä vuoropuhelua katsomuskasvatuksesta ja hyödyntää perheiden asiantuntemusta heidän kulttuuriinsa, uskontoonsa ja katsomukseensa liittyen.

Varhaiskasvatus on uskonnollisesti sitouttamatonta. Sitouttamattomuus varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen toiminnassa käsitellään eri katsomusten näkökulmia. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatukseen kuuluu elämäkysymysten pohtiminen lasten kanssa yhdessä sekä keskustelu hyväksyvässä ja kunnioittavassa ilmapiirissä. Huoltajille avataan aina käytyjen keskustelujen sisältö mahdollisimman pian.

Katsomuskasvatuksessa voidaan tehdä yhteistyötä lähialueen eri uskonnollisten ja katsomuksellisten yhteisöjen kanssa. Yhteistyössä toteutettavaa tunnustuksellista toimintaa ei järjestetä varhaiskasvatuspaikassa. Huoltajille tiedotetaan yhteistyön sisällöstä etukäteen. Huoltajat päättävät lapsen osallistumisesta. Lapsille järjestetään tarvittaessa vaihtoehtoista suunniteltua varhaiskasvatustoimintaa. Toiminta järjestetään siten, että kukaan ei koe jäävänsä ryhmän ulkopuolelle.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havainnot ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohittamisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävä elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Tutkin ja toimin ympäristössäni Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaalaisessa varhaiskasvatuksessa luonto on helposti saavutettavissa oleva oppimisympäristö. Lähes kaikilla lapsiryhmillä on lähimetsä kävelymatkan päässä. Tavoitteena on, että kaikki ryhmät tekevät säännöllisiä metsäretkiä lasten luontosuhteen vahvistamiseksi. Luonnossa lapset saavat kokemuksia ja elämyksiä yhdessä toisten kanssa, mutta metsässä on mahdollisuus myös rauhoittumiseen.

Vantaan sivistystoimella on ympäristöohjelma, jota toteutetaan soveltaen varhaiskasvatuksessa. Lasten kanssa keskustellaan ikätason mukaan arjen valinnoista ja kohtuullisesta kuluttamisesta. Nämä asiat tukevat kestävästi kehityksen toteuttamista ryhmässä. Lasten kanssa lajitellaan jätteitä sekä kiinnitetään huomiota energian ja veden kulutukseen. Päiväkodit voivat osallistua Vantaan kaupungin järjestämiin EkoTeko-kilpailuihin.

Matemaattisten taitojen kehittyminen alkaa jo varhaisina vuosina. Kaiken ikäisten lasten oppimisympäristöä tulee tarkastella siitä näkökulmasta, että lasten on mahdollista tutkia eri asioita ja ilmiöitä myös matemaattisesta näkökulmasta. Erilaisia materiaaleja ja oppimispelejä myös digitaalisessa muodossa on saatavilla lasten kehitystason mukaan. Lapset saavat yhdessä toimien pohtia esim. matemaattisia ja luonnontieteellisiä ilmiöitä. Matemaattisen ajattelun kehittymistä tuetaan leikillisen toiminnan kautta, johon luontevasti linkittyy matematiikan käsitteitä, kieltä ja taitoja, esim. leipomalla ja kauppaleikin avulla. Matemaattisten taitojen kehityksessä huomioidaan sukupuolisensitiivisyys. Huoltajia kannustetaan edistämään matemaattisia varhaistaitoja myös kotona.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten pe-

rinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Kasvan liikun ja kehityn Vantaan varhaiskasvatuksessa

Liikkuminen on lapselle ominainen tapa toimia. Lapset ilmaisevat itseään liikkuen ja kehittävät motorisia taitojaan leikin lomassa. Liikunnan tulee olla lapselle positiivinen elämys. Sen tarjoamat tunnekokemukset ovat oleellisessa osassa elämänikäisen liikunnan ilon löytämisessä. Kasvattajan tehtävä on luoda jokaiselle lapselle onnistumisen mahdollisuuksia liikunnan parissa. Aikuisen esimerkki ja yhdessä tekeminen ovat oleellinen osa liikunnan iloa. Lasten liikunnassa tulee tietoisesti pyrkiä pois kilpailusta ja omien suoritusten vertailusta toisten suorituksiin.

Lasten fyysistä aktiivisuutta havainnoidaan ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa keskustellaan lapsen päivittäisestä liikunnan määrästä. Alle kouluikäisen lapsen tulisi liikkua kolme tuntia päivässä (Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä – Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, OKM). Osa tästä toteutuu kotona ja osa varhaiskasvatuspäivän aikana. Varhaiskasvatustyksiköissä tulee pohtia, kuinka liikkuminen mahdollistetaan arkitilanteissa päivän aikana. Erityisesti vähemmän liikkuvien lasten aktivointiin kiinnitetään huomiota.

Oppimisympäristön muokkaaminen liikuntaa tukevaksi on tärkeää lasten liikkumisen lisäämisessä. Sisä- ja ulkotiloissa liikuntaan kannustavat välineet ovat mahdollisuuksien mukaan lasten vapaassa käytössä. Retkiä lähiympäristön erilaisiin maastoihin hyödynnetään liikunnan lisääjänä. Tavoitteena on, että lapset liikkuvat itse aina kun se on mahdollista. Vantaan varhaiskasvatuksessa ulkoillaan mahdollisuuksien mukaan

joka säällä. Samalla opetellaan säänmukaisen pukeutumisen merkitystä. Kasvattajan esimerkki, kannustus ja liikkumisen hyväksyvä ilmapiiri on tärkeää. Ulkoilun aikana järjestetään ohjattuja liikuntaleikkejä mahdollisuuksien mukaan. Turhia, liikkumista estäviä kieltoja vältetään, mutta leikkiessä ja liikkuesssa kiinnitetään huomiota turvallisuuteen.

Yhteistyö liikuntapalvelujen kanssa

Vantaan liikuntapalvelut vastaa Liikkuva päiväkotitoimintamallista ja tukee varhaiskasvatusta aktiivisen ja monipuolisen varhaiskasvatuspäivän tarjoamisessa. Liikuntapalvelut ylläpitää liikuntavälinelainaamaa, josta liikuntavälineitä voi lainata lapsiryhmille. Urheiluhallit, lähiliikuntapaikat, yleisurheilukentät, jäähallit ja ulkoilureitit toimivat oppimisympäristöinä. Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt voivat esimerkiksi pyytää liikuntapalveluilta hiihtoladun tekemistä päiväkodin lähelle liikuntapalveluista. Näitä toteutetaan resurssien ja sääolojen puitteissa. Varhaiskasvatus, liikuntapalvelut ja urheiluseurat suunnittelevat yhteistyössä liikuntatapahtumia ja koulutuksia.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁶⁷. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁶⁸. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, omaksua saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom.

⁶⁸ Suomen perustuslaki 17 § 3 mom.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovai-
kutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaalla kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä sekä ohjata lapset arvostamaan ja kunnioittamaan eri kieliä, kulttuureja, uskontoja ja katsomuksia. Näin edistetään kulttuurisesti kestävästä kehityksestä, avarretaan lasten maailmankatsomusta sekä vahvistetaan lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia yhteiskunnan jäsenenä. Varhaiskasvatuksen toimintayksikön johtaja vastaa yksikkönsä kieli- ja kulttuuritietoisesta varhaiskasvatuksesta.

Suomi toisena kielenä (S2) -opetus on osa kieli- ja kulttuuritietoista varhaiskasvatusta. Vantaalla annetaan S2-opetusta niille lapsille, joiden kotona puhuttu kieli (kielet) on muu kuin suomi. Näistä lapsista käytetään Vantaalla käsitettä kaksi- ja monikielinen lapsi. Lastentarhanopettaja vastaa ryhmänsä S2-opetuksen toteuttamisesta, opetuksen suunnittelusta, arvioinnista ja pedagogisesta dokumentoinnista sekä huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Koko henkilöstö osallistuu kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen sekä S2-opetuksen toteuttamiseen.

Kaikki varhaiskasvatuksen tilanteet ja oppimistuokiot ovat kielen oppimisen tilanteita. Kuvien käyttö oppimisympäristössä auttaa lasta ymmärtämään ja tulemaan ymmärretyksi. Suomenkielisen oppimisympäristön lisäksi lapsi tarvitsee systemaattista, pedagogisesti suunniteltua S2-opetusta. Tavoitteellisella S2-opetuksella varmistetaan, että lapsella on mahdollisuus oppia riittävästi suomen kielen sanoja ja rakenteita. S2-opetuksen tehtävänä varhaiskasvatuksessa on kehittää kokonaisvaltaisesti lapsen suomen kielen taitoa niin, että hän ymmärtää ja tulee ymmärretyksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja saa valmiuksia omaksua mahdollisimman ikätasoisien oppimisen kielen. Henkilöstön kieli- ja kulttuuritietoisuutta ja S2-osaamista vahvistetaan koulutuksilla, hyvien käytäntöjen jakamisella ja vertaisoppimisen avulla.

Vantaalla työskentelee varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuurikoordinaattoreita, joiden tehtävänä on konsultoida ja ohjata kunnallisen varhaiskasvatuksen henkilökuntaa kaksi- ja monikielisten lasten asioissa sekä vahvistaa jo olemassa olevaa osaamista. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olevien kaksi- ja monikielisten lasten suomen kielen oppimiseen liittyvissä asioissa lastentarhanopettaja on ensisijaisesti yhteydessä kieli- ja kulttuurikoordinaattoriin. Kieli- ja kulttuurikoordinaattorit konsultoivat ja ohjaavat henkilökuntaa myös saamen- ja romanikieltä käyttävien lasten varhaiskasvatuksen järjestämisestä. Viittomakielisten lasten varhaiskasvatuksen järjestämisessä henkilökunta on yhteydessä konsultoivaan erityislastentarhanopettajaan (kelto). Vantaalla kaikkien eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien lasten varhaiskasvatuksen järjestämisen perusajatuksena on inklusio sekä lähipalveluperiaate.

Vantaan varhaiskasvatuksessa on käytössä moniammatillinen Kettu-toimintamalli 5-vuotiaille kaksi- ja monikielisille lapsille. Kettu-toimintamallin avulla pyritään varmistamaan, että vahvempaa kielellistä tukea tarvitsevat lapset löytyvät ennen esiopetusvuoden alkua. Toimintamalli tukee S2-opetuksen toteuttamista varhaiskasvatuksessa. Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että Kettu-toimintamallista tiedotetaan perheille.

Kaksi- ja monikielisten lasten huoltajien kanssa on tärkeää keskustella suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja periaatteista sekä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan erityisesti kaksi- ja monikielisten perheiden mahdollisuudet osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten omia äidinkieliä arvostetaan ja eri kielet näkyvät ja kuuluvat varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä. Huoltajien kanssa yhdessä laadittavassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa keskustellaan lapsen äidinkielen kehittymisestä ja sen tukemisesta sekä S2-opetuksesta. Yhteisesti sovitut tavoitteet ja toimintatavat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvään monikielisyys-suunnitelmaan.

Tietoa ja toimintamalleja kieli- ja kulttuuritietoiseen varhaiskasvatukseen on koottu henkilökunnalle laadittuun Vantaan kieli- ja kulttuuritietoisen varhaiskasvatuksen käsikirjaan (2015).

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyysskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärrettyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyyn kaltaisia.

Kaksikielinen varhaiskasvatus Vantaalla

Vantaalla järjestetään ruotsinkielistä kielikylyä, ruotsinkielistä varhaiskasvatusta sekä englanninkielistä varhaiskasvatusta. Esiopetusta järjestetään ruotsin kielikylyesiopetuksena, englannin kielirikasteisena esiopetuksena sekä englanninkielisenä esiopetuksena. Lisäksi ruotsinkielisten palveluiden tulosalue järjestää ruotsinkielistä esiopetusta. Esiopetuksesta on mahdollista jatkaa samaa kielipainotusta noudattavaan perusopetukseen.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä⁶⁹. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksessa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan⁷⁰. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä⁷¹.

Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsultaatiota lapsen tuen järjestämisessä⁷². Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

⁶⁹ Varhaiskasvatustalaki 2 a § 7. kohta

⁷⁰ Varhaiskasvatustalaki 7 a §

⁷¹ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 mom. (698/1982)

⁷² Varhaiskasvatustalaki 4 a §

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaan varhaiskasvatuksessa lapsen tukeminen jaotellaan kehityksen ja oppimisen yleiseksi, tehostetuksi ja erityiseksi tueksi. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisena kuin se on tarpeellista. Kolmiportaisen tuen tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta saada tukea riittävän varhain, oikea-aikaisesti ja joustavasti. Tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan ja vähäisestä vahvempaan. Annettava tuki riippuu lapsen tuen tarpeiden laadusta ja laajuudesta. Lapsen kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvittavat pedagogiset tukitoimet ja mahdolliset rakenteelliset tukitoimet järjestetään mahdollisimman pitkälle lapsen lähipäiväkodissa.

Kehityksen ja oppimisen tuen lähtökohdaksi on lapsen tarvitseman tuen liittäminen lapsiryhmän toimintaan siten, että tukea tarvitsevan lapsen osallisuus mahdollistetaan eri tilanteissa. Tukea tarvitsevien lasten kohdalla kasvattajan tärkeänä tehtävänä on vahvistaa lasten keskinäistä vuorovaikutusta, jotta lapsi voi mahdollisuuksiensa mukaan osallistua toimintaan ja kokea itsensä tasavertaisiksi muiden lasten kanssa. Tämä toteutuu muodostamalla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia pienryhmiä, joiden avulla voidaan tukea lapsen tasavertaisuuden kokemusta ja vuorovaikutusta.

Tukea tarvitseville lapsille on keskeistä löytää oppimisen polku, jossa turvataan lasten suotuisa kehitys, oppiminen sekä tukitoimien jatkuvuus varhaiskasvatuksessa sekä siirryttäessä esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Vantaan varhaiskasvatuksessa on laadittu Kehityksen ja oppimisen tuen linjaukset, jossa on kuvattu kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät rakenteet, prosessit ja vastuut tarkemmin. Linjaukset löytyvät Vantaan nettisivuilta ja henkilöstön intranetistä Avaimesta.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatusta järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁷³. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatusta- ja perheneuvolasta tai vammais- palveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta⁷⁴. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhai-

⁷³ Varhaiskasvatustilain 2 a § 1. ja 10. kohta

⁷⁴ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

ten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista⁷⁵. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä⁷⁶.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁷⁷. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁷⁸.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan⁷⁹ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

⁷⁵ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 11 e §, perustelut s. 22-23

⁷⁶ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

⁷⁷ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

⁷⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 4 a §

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

Tuen toteuttaminen Vantaan varhaiskasvatuksessa

Tuen tarpeen arviointi

Vantaalla toimintatapojen, opetusjärjestelyiden ja oppimisympäristöjen arviointiin käytetään Kehityksen ja oppimisen tuen valikkoa. Se auttaa kasvattajatiimiä kehittämään työkäytäntöjään vastaamaan lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Valikko toimii pedagogisena työvälineenä lasten tarvitseman tuen ja opetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa. Se haastaa kasvattajatiimit arvioimaan toimintaansa, tunnistamaan muutoksen tarpeita ja etsimään kehittämisen tapoja. Valikon avulla kasvattajatiimi käy keskustelua tuen tarjoamisesta lapsille mahdollisimman varhain ja ennaltaehkäisevästi. Valikkoa hyödynnetään lapsiryhmän toimintasuunnitelman laadinnassa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen tuen tarpeen arvioinnissa, suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynnetään huoltajien näkemystä, lapsesta tehtyjä havaintoja, lapselle tehtyjen terveystarkastusten ja muiden arviointien tuloksia, aiemmin laadittua lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä erityislastentarhanopettajan asiantuntemusta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa täydennetään tarpeen mukaan.

Tuen toteuttamisen lähtökohtia

Vantaalla lapsen tarvitsema tuki pyritään järjestämään inklusiivisesti hänen omassa varhaiskasvatuspaikassaan. Lapsen tukemiseen osallistuu koko kasvattajatiimi, lastentarhanopettajan tai erityislastentarhanopettajan pedagogisella ohjauksella. Päiväkodin johtajan tehtävänä on varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja tuki kohdentuu oikein. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja ohjaa ja konsultoi valmentavalla työtavalla henkilöstöä lapsiryhmän toimintaan ja tuen järjestämiseen liittyvissä kysymyksissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin tulee edistää kaikkien lasten kehitystä ja oppimista. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää osallistumisen mahdollisuuksien turvaamista kaikille ja yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Työtapojen valinnassa otetaan huomioon lasten väliset yksilölliset ja kehitykselliset erot. Leikkiä, taidetta, liikuntaa, toiminnallisuutta sekä tieto- ja viestintäteknologi-

an mahdollisuuksia hyödynnetään kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisessä.

Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista. Rohkaiseva ohjaus vahvistaa lapsen luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa.

Erytystä huomiota kiinnitetään ystävyys- ja vertaissuhteiden luomiseen. Lapset tarvitsevat hyväksytyksi tulemisen kokemuksia omassa yhteisössään. Vuorovaikutus- ja tunnetaitoja harjoitellaan yhdessä aikuisten ja toisten lasten kanssa. Keskeistä on yhteisöllisyyden, kuuluvuuden tunteen ja osallisuuden vahvistaminen. Hyvä vertaisryhmä vaikuttaa positiivisesti lapsen kehitykseen. Lapsiryhmän toimintakulttuurissa lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen ja yhteisöllisyys sovitetaan yhteen. Vertaisryhmässä lapsella on mahdollisuus solmia ystävyys-suhteita ja kuulua joukkoon. Vertaisryhmä kehittää myös monipuolisesti sosiaalisia ja tiedollisia taitoja. Aikuisen tehtävä on auttaa lasta kestämään erilaiset tunnetilat ja auttaa niiden yli.

Pedagogisten tukitoimien lisäksi Vantaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa on käytössä rakenteellisia tukitoimia. Näitä ovat muun muassa resurssierityislastentarhanopettajan, taidepedagogin, kasvun ja oppimisen tuen lastenhoitajan tai avustajan sijoittaminen lapsiryhmään. Tämän lisäksi on käytössä integroidun, pienennetyn ja erityisryhmän palveluita sekä tulkitsemispalveluita. Tuen aloittaminen, järjestäminen ja lapsen tarvitsemat rakenteelliset tukitoimet käsitellään Alueellisessa kasvun ja oppimisen tuen (AKOT) -työryhmässä. Päiväkodin johtaja toimittaa tukitoimiesityksen liitteineen (lastentarhanopettajan tekemä Varhaiskasvatuksen kuvaus lapsesta) toimintayksikön konsultoivalle erityislastentarhanopettajalle. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja toimii AKOT-ryhmässä asian esittelijänä ja tulosityksikön varhaiskasvatuspäällikkö toimii päätöksentekijänä.

Ryhmän lastentarhanopettaja tiedottaa huoltajia tuen alkamisesta, järjestämisestä ja lapsen saamista tukitoimista. Lapsen saama tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan mahdollisimman pian yhteistyössä huoltajien kanssa.

Kehitystä ja oppimista tukevat erityiset apuvälineet

Lapsen tarvitsemat sairaanhoidolliset ja kuntouttavat apuvälineet tulevat perheelle erikoissairanhoidosta. Kunnallisissa päiväkodeissa tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee omien erityistarpeidensa vuoksi pedagogista apuvälinettä oppimisensa tueksi, päiväkodin johtaja laatii yhteistyössä konsultoivan erityislastentarhanopettajan kanssa vapaamuotoisen hakemuksen varhaiskasvatuspäällikölle. Hakemukseen liitetään asiantuntijalausunto apuvälineen tarpeesta. Päätöksen apuvälineen hankinnasta tekee varhaiskasvatuksen johtaja. Pienemmät hankinnat tehdään päiväkodin määrärahoista. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti ja niiden käyttö ja hyödyllisyys arvioidaan lapsen pedagogisissa asiakirjoissa.

Tuen tasot Vantaan varhaiskasvatuksessa

Yleinen tuki

Jokaisella vantaalaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, jossa huomioidaan lasten erilaiset oppimistavat ja työskentelyrytmit. Huoltajien tai kasvattajatiimin havaitsemiin lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarpeisiin reagoidaan heti. Yleisen tuen vaiheen tukitoimina pai-

nottuvat muun muassa pedagogisesti tarkoituksenmukainen pienryhmätoiminta, ennakointi, toiminnan strukturointi, lapsen ohjaus, puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot. Myös muut tukitoimet ovat mahdollisia.

Kasvattajatiimi käyttää Kehityksen ja oppimisen tuen valikkoa päivittäisen toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Yleisen tuen antamisesta ja toteutuksesta sovitaan yhdessä huoltajien kanssa. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa konsultoiva erityislastentarhanopettaja konsultoi ja ohjaa kasvattajatiimiä yleisen tuen vaiheessa. Hän tukee kasvattajatiimiä löytämään ja toteuttamaan kullekin lapselle sopivia pedagogisia menetelmiä ja välineitä. Lapsen tuen tarpeet sekä yleisen tuen aikana käytettävät tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tehostettu tuki

Lapsella on oikeus saada tehostettua tukea, jos häntä ei voida riittävästi tukea yleisellä tuella. Tehostettu tuki on säännöllistä ja siinä hyödynnetään samanaikaisesti eri tukimuotoja. Tehostetun tuen tavoitteena on mahdollistaa säännöllisen tuen tarpeessa olevan lapsen täysipainoinen osallistuminen varhaiskasvatukseen. Lapsen tehostetun tuen tarve arvioidaan yhteistyössä huoltajan kanssa. Lastentarhanopettajan vastuulla on käynnistää prosessi tehostetun tuen järjestämiseksi. Konsultoiva erityislastentarhanopettaja ohjaa ja konsultoi tehostetun tuen aloittamista.

Tehostetun tuen pedagogiset tukitoimet otetaan käyttöön heti, kun tuen tarve ilmenee. Mahdolliset rakenteelliset tukitoimet otetaan käyttöön tulosyksikön varhaiskasvatuspäällikön päätöksen mukaisesti. Lapsen tuen tarpeet sekä tehostetun tuen aikana käytettävät tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tehostetun tuen tarvetta ja rakenteellisia tukitoimia arvioidaan säännöllisesti toimintavuoden aikana. Mikäli todetaan, että tuen tarvetta ei enää ole tai tukea on perusteltua muuttaa, viedään muutos tiedoksi AKOT-työryhmään. Lapsiryhmän lastentarhanopettaja vastaa siitä, että tieto siirtyy konsultoivalle erityislastentarhanopettajalle, joka vie asian edelleen AKOT-työryhmälle. Tällöin lapsi siirtyy takaisin yleiseen tukeen.

Erityinen tuki

Erityisen tuen päätökset koskevat pääsääntöisesti pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen saaneita lapsia. Pidennetyn oppivelvollisuuden tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon huoltajien, lasta tutkivien ja kuntouttavien tahojen sekä lapsiryhmän lastentarhanopettajan tai erityislastentarhanopettajan näkemys lapsesta ja hänen tuen tarpeistaan. Erityisen tuen tehtävänä on tarjota yksilöllisesti suunniteltua ja toteutettua kehityksen ja oppimisen tukea.

Vantaalla päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta valmistellaan perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen yhteistyönä. Perusopetuksen aluekoordinaattori ja konsultoiva erityislastentarhanopettaja (vastuukelto) valmistelevat pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee perusopetuksen aluepäällikkö. Erityisen tuen päätöksen tekee tulosyksikön varhaiskasvatuspäällikkö. Erityistä tukea tarjotaan pääsääntöisesti kunnallisessa varhaiskasvatuksessa.

Prosessikuvaus pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen päätöksenteosta löytyy henkilöstön intranetistä Avaimesta. Enemmän tietoa erityisestä tuesta ja pidennetystä oppivelvollisuudesta löytyy Vantaan esiopetuksen opetussuunnitelmasta.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa lastentarhanopettaja ja/tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikutavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana Vantaalla

Yleinen tuki

Yleisen tuen muodoista sovitaan yhteistyössä huoltajien ja kasvatushenkilöstön sekä tarvittaessa konsultoivan erityislastentarhanopettajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Sovitut yleisen tuen muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tehostetun tuen suunnitelma

Vantaalla varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, joka sisältää tarvittaessa tehostetun tuen suunnitelman. Asiantuntijalausuntoja hyödynnetään huoltajan luvalla. Yhdessä lapsen huoltajien kanssa sovitaan niistä pedagogisista ratkaisuista, joilla lasta tuetaan.

Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että tehostetun tuen suunnitelma laaditaan lapsesta, jolla on tehostetun tuen tarve. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja sen sisältävän tehostetun tuen suunnitelman laatii lapsiryhmän lastentarhanopettaja tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä huoltajien kanssa. Suunnitelman laadinnassa käytetään konsultoivan erityislastentarhanopettajan tai erityislastentarhanopettajan asiantuntijuutta. Laadintaan voi osallistua myös muita asiantuntijoita.

Tehostetun tuen suunnitelma tulee laatia viipymättä tehostetun tuen myöntämisen jälkeen. Lapsen tehostetun suunnitelman toteutumista seurataan säännöllisesti. Tehostettua tukea saavien lasten suunnitelma tulee arvioida vähintään kaksi kertaa toimintavuoden aikana tai aina kun siihen on lapsen tuen tarpeista johtuva syy. Arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa.

Erityisen tuen suunnitelma

Lapsen tarvitsema erityinen tuki toteutuu Vantaalla esiopetusvuoden aikana. Esiopetukseen osallistuvalla lapsella laaditaan Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma, joka sisältää tarvittaessa Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS).

Lisää tietoa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta löytyy luvusta 1.3.

Tietojen siirto siirtymävaiheissa

Kehityksen ja oppimisen tukea tarvitsevan lapsen siirtyessä ryhmästä, toimintayksiköstä tai kunnasta toiseen huolehditaan riittävästä tiedonsiirrosta. Lastentarhanopettaja vastaa tietojen siirtämisestä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja siihen liittyvä tehostetun tuen suunnitelma siirretään uuteen toimintayksikköön Vantaalla. Toiseen kuntaan suunnitelmat siirretään huoltajien luvalla. Tarvittaessa voidaan järjestää myös tiedonsiirtokeskustelu. Lisää tietoa kaikkia lapsia koskevasta tietojen siirrosta löytyy luvusta 2.3.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Vantaalla

Vantaalla järjestetään steiner- ja montessoripedagogiikkaan perustuvaa varhaiskasvatusta yksityisten palveluntuottajien toimesta. Näissä pedagogisissa suuntauksissa on Vantaalla jatkumo esiopetukseen ja perusopetukseen. Yksityisten palveluntuottajien edellytetään noudattavan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Näiden perusasiakirjojen lisäksi he noudattavat omia varhaiskasvatussuunnitelmiaan, joissa on kuvattu pedagogiikkaan liittyvät erityispiirteet tarkemmin.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.⁸⁰ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen⁸¹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa⁸². Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina.⁸³

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa⁸⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin⁸⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaihtus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatukseen ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaalaisissa varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä kehitetään jatkuvasti toimintatapoja, sisältöjä ja rakenteita lasten tarpeita vastaaviksi. Pedagoginen dokumentointi sekä lasten havainnointi ja havaintojen pohjalta tapahtuva arviointi ja suunnittelu varmistavat lapsilähtöisen toiminnan.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan kunnallisessa varhaiskasvatuksessa yksikön ja ryhmän toimintasuunnitelmien avulla. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee toimintavuoden alussa sekä yksikön että ryhmien toimintasuunnitelmat, joiden toteutumista arvioidaan vähin-

⁸² Varhaiskasvatustalaki 9 b §

⁸³ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 9 b §, perustelut s. 21–22

⁸⁴ Varhaiskasvatustalaki 9 b §

⁸⁵ Varhaiskasvatustalaki 7 b §

tään kaksi kertaa vuodessa. Toimintayksikön ja lapsiryhmän toimintasuunnitelmalomakkeita arvioidaan ja kehitetään kaupunkitasoisesti tarpeen mukaan. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan toimintasuunnitelman ja yksiköissä tehtävien ohjauskäyntien kautta.

Ryhmän lastentarhanopettaja vastaa ryhmän toiminnan suunnittelusta ja sen arvioinnista, jota tehdään yhdessä ryhmän muun henkilöstön kanssa. Päiväkodin johtaja varmistaa, että yksiköllä on selkeät tavoitteet ja yhteisesti sovitut toimintatavat ja että toimintaa arvioidaan sovitusti. Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt kuvaavat toimintasuunnitelmiin vuosittain tavat, joilla huoltajille ja lapsille mahdollistetaan osallistuminen toiminnan arviointiin. Päiväkodin johtaja hyväksyy ryhmien toimintasuunnitelmat ja varhaiskasvatuspäällikkö toimintayksiköiden toimintasuunnitelmat.

Toimintasuunnitelmien arvioinnin lisäksi kunnalliset varhaiskasvatuksen toimintayksiköt arvioivat vuosittain kaupunkitasoisesti sovittua toiminnan osa-aluetta. Vuosittain vaihtuvat arvioinnin kohteet valitaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Arviointitietoa kerätään myös varhaiskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishankkeiden sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen avulla. Tulosten pohjalta kehitetään varhaiskasvatuksen sisältöjä, menetelmiä ja toimintaa lasten muuttuvia tarpeita paremmin vastaavaksi.

Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi säännöllisesti omaa osaamistaan ja kehittämistarpeitaan sekä yksilönä että tiiminä ja yhdessä päiväkodin johtajan kanssa. Jokaisen työntekijän vastuulla on oman ammatillisuuden ja osaamisen arviointi ja kehittäminen yhteisten varhaiskasvatuksen tavoitteiden suuntaisesti. Arvioinnissa voidaan hyödyntää osaamisen kehittämisen tukimateriaalia, joka löytyy henkilöstön intranetistä Avaimesta.

Pääkaupunkiseudun asiakaskyselyn sekä Vantaan omien toiminnan arvioinnin kyselyiden tuloksista tiedotetaan huoltajille Vantaan nettisivuilla. Lisäksi arvioinnin tuloksia käsitellään toimintayksiköissä yhdessä huoltajien kanssa esimerkiksi vanhempaintilaisuuksissa.

